

argus

11e jaargang nr 4 december 1986

kwartaaltijdschrift van de Stichting Kritisch Faunabeheer

Reeën
Otters
Steenwijk
Stroperij
Stadsduif
Watervogeltellingen
Meeuwenschade

ISSN 0166-5073

Argus is het kwartaaltijdschrift van de *Stichting Kritisch Faunabeheer*, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland. Argus is gratis voor donateurs, die minstens f 20,- per jaar betalen. Abonnementenprijs f 20,- per jaar. Losse nummers f 5,-.

Redactie

Reinier Akkermans, Peter Bos, Lodi Nauta, Wim Ruitenbeek, Bas van den Toren.

Vormgeving

Walter Lentjes.

Vaste Medewerkers

Ineke van den Abeele, Hans Brouwer, Remco Daalder, Pieter Eibers, Ene Fimmen, Rob Musters, Gerrit van Weess.

Expedië

Jeanine Haarbrink, Frank van de Heuvel.

Druk

Brouwer Offset BV, Utrecht

Redactieadres

Schout Roffaertstraat 162, 6042 VZ Roermond, telefoon 04750-24281.

Adreswijzigingen opgeven aan

J. Webbink, Nassaustraat 25, 3921 BE Elst(U).

Doelstelling

De Stichting Kritisch Faunabeheer is een landelijke organisatie. Het doel is een moreel en wetenschappelijk verantwoord faunabeheer. De SKF tracht haar doel te bereiken door het verbeteren van wetten, het propageren van milieuvriendelijke beheersmaatregelen, het stimuleren van onderzoek en het kenbaar maken van onderzoeksresultaten aan beleidsinstanties en publiek.

Bestuur

R. W. Akkermans, R. Boeve-Bant, M. Brunt, W. L. Jansen, E. Knegeting, H. Niesen, H. Pluijmakers, G. van de Sande, R. Stockmann, H. E. van de Veen, J. Webbink.

Sekretariaat

R. Boeve-Bant, Postbus 76, 1243 ZH 's-Graveland, telefoon 02945-1319. Bij geen gehoor: 08373-16879 of 030-731176.

Penningmeester

G. van de Sande, Baandervrouwenlaan 135, 5282 TL Boxtel, telefoon 04116-78446, postgiro 3522188.

Regiogroepen

SKF afdeling Limburg, Postbus 27, 6114ZG Susteren, telefoon 04499-2848. SKF afdeling Groningen, Postbus 41146, 9701 CC Groningen, telefoon 050-128022.

Knipselkrant

Zes keer per jaar verschijnt de SKF knipselkrant. Deze knipselkrant is een bloemlezing van de in de Nederlandse pers verschenen artikelen over jacht en faunabeheer samengesteld door de SKF. Abonneren door overmaking van f 15,- per jaar op rekening van penningmeester SKF te Boxtel, giro 3522188 onder vermelding „knipselkrant“.

Voor het verzamelen van de knipsels vragen wij uw medewerking door ons de artikelen over jacht en faunabeheer uit uw krant te sturen. Knipsels sturen naar: SKF Knipselarchief, Schout Roffaertstraat 162, 6042 VZ Roermond.

Inhoud Argus 1986/4

W. L. Jansen; Gaat het kabinet aan Milieu doen. 3

Het lijkt erop dat het voor bewindslieden een beetje mode wordt om scherpe dingen over het milieu te zeggen. Echter tussen woorden en daden zit een groot verschil. Wie wel een daad stelde: de Gemeente Steenwijk.

J. van der Neut; Wat het daglicht niet verdraagt. 4

Stroperij lijkt soms een aanslag op de fauna te plegen. Konkrete gegevens zijn er niet en de discussie strandt in anekdotes. Stroperij is verboden, maar hoe zit het met het toezicht? In welke mate komt het voor? Wat is de invloed op populaties? Onderzoek is gewenst.

R. W. Akkermans; Stadsduiven worden vaak vergeten. 5

Vogelaars zien niets in de duiven van de stad. Ze worden vaak als schadelijk bestempeld en op een lijn gesteld met ratten en ander ongedierte. Jammer, die mentaliteit. Een vogel die zich zo aan het leven tussen steen en beton kon aanpassen, is juist erg interessant. Bovendien genieten veel mensen van de duifjes op het plein.

A. de Jong; De otter voelt zich alsmaar rotter. 9

Het gaat niet goed met de otter in Nederland. Zijn biotoop gaat snel achteruit door watervervuiling, verschraling leefmilieu, netheid waterlopen en verstoring door rekreanten. Men hoeft niet lijdzaam toe te zien. Het is goed mogelijk de otter een helpende hand te bieden. In dit artikel wordt daartoe een aanzet gegeven.

R. Daalder; Het beheer van reeënpopulaties. 12

Bij het beheer van reeën staat men voor de keuze tussen ingrijpen in het natuurlijke regulatiemechanisme door dit vervangen door afschot of aanvaarding van veranderingen in het bosstructuur. Daarom zal afschot soms noodzakelijk zijn, maar wie moet het uitvoeren? De plezierjagers schieten teveel bokken, zowel letterlijk als figuurlijk.

A. J. Binsbergen; Hoe lastig zijn meeuwen? 13

Zilver- en kokmeeuw worden telkens voor een periode van twee jaar onbeschermd verklaard. Op 1 januari 1987 is het weer zover. Wat gaat de Minister van Landbouw doen? De feiten tonen het zinloze van onbeschermd verklaren. Let op, er zit een adder onder het ministeriële gras. Een adder, die het principe van de Vogelwet aantast, namelijk: ben je algemeen dan heb je geen recht op bescherming.

L. Nauta; Watervogeltellingen. 16

Jaarlijks tellen honderden vogelaars de watervogels. Deze gegevens worden door het IWRB verwerkt. Natuurlijk is het goed kennis te vergaren over de aantallen watervogels. Echter jagers maken misbruik van de telcijfers. Zij zeggen: er zijn 5 miljoen eenden dus kunnen wij er wel 600.000 schieten.

W.L. Jansen; Steenwijk jachtvrij. 19

De gemeente Steenwijk kreeg van de SKF de „gouden kraai“ uitgereikt, omdat zij als eerste gemeente in Nederland besloot de jacht op haar gronden niet langer te verpachten.

Kort nieuws. 20**Regionieuws. 21****Op dezelfde lijn. 22**

Een rubriek over organisaties waar wij mee samen werken.

Boekbespreking. 23**Bereikt. 23**

De gemeente Asten laat de ganzenjacht in de Peel niet langer toe.

R. Musters; Uit 't hart. 24

HET GEZONDE ALTERNATIEF VOOR JAGEN

ROOFDIEREN IN BELGIË EN NEDERLAND
Een kritische kijk op 9 inheemse soorten
Reinier Akkermans, Dirk Otis

DIER bedreiging beheer bescherming
Reinier Akkermans, Wim Ruitenbeek

Illustrations of a cat, a bird, a bear, a fox, a rabbit, and a duck.

Naar een moreel en wetenschappelijk faunabeheer

Gaat het kabinet aan Milieu doen ?

W. L. Jansen

Overpeinzingen van bewindslieden

Het is tegenwoordig niet altijd leuk om minister of staatssecretaris te zijn. De dame van Verkeer en Waterstaat, die het niet zo op dassen heeft, heeft te lijden van een Rijkswaterstaat, die ondanks kostbaar rekentuig enorme rekenfouten maakt. Zelf zegt ze dan nog lelijke dingen over een vogelboek, waarvoor haar kollega van Landbouw en Visserij een aanbevelend voorwoord heeft geschreven. Deze kollega zit met een onaangenaam pakket Europese maatregelen om de melkplas en de rundvleesberg te beperken en de vergiftiging door overbemesting van ons grondwater tegen te gaan. Zijn ambtenaren vertellen hem niet duidelijk wat er in de Europese Vogelrichtlijn staat, zijn kennelijk ook niet erg duidelijk over hetgeen de Visser

doen met maatregelen om de zeevisstand op peil te houden en vergissen zich in de mogelijkheden een stuk Waddenzee in te polderen. En bij defensie is iets mis met het moreel en wetenschappelijk beheer van de Walrus (met een hoofdletter).

Het lijkt er een beetje op, dat de bewindspersonen zich om al deze ellende te verzachten weer iets gaan richten op de best-seller van de jaren zeventig: het milieu. Per slot zijn er in ons land miljoenen kiezers, die zich daarvoor interesseren. Mevrouw Smit wil wat doen aan de vervuiling door auto's en blijkt erg boos te zijn over de vergiftigde Rijn. Helaas horen wij nog niets over plannen voor cervidukten over de E8 op de Veluwe, waarvoor Kritisch Faunabeheer dit voor-

jaar al de eerste steen heeft gelegd, maar misschien rekt Rijkswaterstaat nog eens extra zorgvuldig na, wat dat moet kosten. Wij horen ook nog niets over betere dassentunnels onder die nieuwe snelweg bij Nijmegen. Die zijn hard nodig, want ondanks de bestaande sneuvelen nog steeds vele dassen daar.

Braks probeert ook iets moois te doen en heeft een aantal vogelbeschermingsgebieden aangewezen om aan een klein stukje Vogelrichtlijn te voldoen. Dat lijkt erg mooi, maar het blijken allemaal al bestaande reservaten en beschermde gebieden te zijn, waar al een vogelvriendelijk beheer wordt gevoerd. De ondeskundige kiezer weet dat niet en denkt dat er wonderwat is gebeurd.

Landbouwbegroting

Ook de begroting van Landbouw was voor de onderdelen, die ons interesseren geen spannend stuk. Wij zijn het - bij wijze van grote uitzondering - helemaal eens met de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging: het was maar een mager stukje.

Rond de jaarwisseling kunnen wij verder gaan met de nieuwe Vogelwet (is dat niet al het tiende jaar?) en met de nieuwe

Jachtwet, die er in ontwerp hopelijk beter uitziet dan het voorontwerp, waarover wij ongevraagd de minister al adviseerden. Wel maakt de begroting kenbaar, dat wij voor de otter en het korhoen soortenbeschrijvingsplannen kunnen tegemoet zien. Wat dat is, staat er helaas niet bij, maar vermoedelijk is het niet het gewoon overbrengen naar de Natuurbeschermingswet en de Vogel-

wet. Dat zou verreweg het eenvoudigste en meest afdoende zijn. Maar jagers houden deze zeldzame dieren nog liever een beetje op de reservebank van het jachtwild. Je kunt nooit weten!

Gouden Kraai

Wij hebben gelukkig weer eens gelegenheid gehad om een Gouden Kraai uit te reiken, onze onderscheiding voor zeer prijzenswaardig gedrag ten opzichte van de fauna. De laatste maal was het de Belgische minister Marc Galle die hem kreeg omdat hij de jacht op houtsnippen had verboden. Dit keer is het de gemeente Steenwijk. Enige maanden geleden bereidde Steenwijk al maatregelen voor om de stichting van pelsdierfokkerijen bij bestemmingsplan te verbieden. Nu besloot zij het jachtrecht op de gemeentegronden niet langer te verhuren. Het SKF bestuur besloot haar daarvoor de Gouden Kraai te verlenen. Op 23 oktober in een pauze van de raadsvergadering mocht Rita Stockmann de burgemeester het ereteken op de borst spelden, nadat uw voorzitter in een korte toespraak het bestuursbesluit had voorgelezen en toegelicht. Een oorkonde om in het gemeentehuis te hangen werd als blijvende herinnering aangeboden. Jammer, dat de gemeenteraad niet éénstemmig het besluit toejuichte. De CDA was tegen en ook de WD-fractie, die uitvoerig was gecoacht door de staf van de KNJV. Wij hopen erg, dat ook zij zullen gaan beseffen, dat het nodeloos doden en kwelen van dieren moreel verwerplijk is en dat de hun vertelde verhalen over enorme te verwachten schade, niet meer zijn dan borrelpraat.

De eindredakteur vertrekt

Wat het daglicht niet verdraagt

Jacques van der Neut

Het is avond. Donkere wolken pakken zich samen boven het kale polderlandschap. In de verte rijdt een auto. Bij het stoppen schijnen krachtige lichtbundels de polder in. Er vallen enkele schoten, schimmen rennen heen en weer, de auto rijdt snel verder. De lieden van het stropersgilde zijn op pad. Vooral rond de kerstdagen bezorgen zij beampten van diverse veldbrigaden menig overuurtje.

Groene terreur

Een greep uit jaarverslagen leert ons, dat wij te maken hebben met groene terreur: In 1983 werden 584 processenverbaal opge maakt, 105 vuurwapens in beslaggenomen, 292 dode of levende beschermde vogels in beslaggenomen en 40 andere dieren, 104 vangmiddelen Vogelwet en 75 Visserijwet (Bos, 1984).

In 1984 ongeveer dezelfde teneur: 24.697 stuks in beslaggenomen minutie, 1478 vogelvangmiddelen, 504 vuurwapens en andere wapens. Daarnaast 1406 opgezette vogels en verder dat merkwaardige skala aan dieren en delen van dieren zoals kikkers, poten van reeën, een levende, verminkte vink, 600 oesters, een meerval, twee rivierkreeften en een forse hoeveelheid zoetwatervis- en paling. Opvallend is een totaal van niet minder dan 100 uilen, die opgezet of in de vrieskist door de groep Breda werden opgespoord (Anonymus, 1985).

Veranderende mentaliteit

Het gaat nu niet meer om dat ene konijn of haas dat gevangen wordt voor de pot en evenmin om het zetten van een fuik voor een portie vis. Het beeld van de voor dag en dauw op pad zijnde stroper is veranderd. De mentaliteit is over het algemeen harder geworden.

Het zetten van een fuik is vooral in waterrijke gebieden een geliefde bezigheid. Sommige interpreteren dit wel wat aan de ruime kant. Zo vonden mijn kollega en ik (beide terreinopzichter) eens twaalf illegaal gezette fuiken in een kreek. De fuiken werden verwijderd en overgedragen aan het korps Rijkspolitie te Water. De eigenaren kwamen niet opdagen.

Dan zijn er natuurlijk ook lieden die het zetten van een fuik nog te veel moeite vinden. 's Nachts stelen zij gewoon de vis uit de fuiken van de beroepsvisser. Als het daarbij blijft mag de beroepsvisser in kwestie nog niet eens klagen. Gewoonlijk worden de (kostbare) fuiken meegenomen of aan flarden gesneden. Onlangs deed een beroepsvisser uit de Hoekse Waard zijn beklag over veertien vernielde fuiken.

Streekgebonden activiteiten

Sommige manieren van stropen zijn streekgebonden activiteiten. Vooral in onze zuidelijke provincies is het vangen van zangvogels (wildzang) zeer in trek. Het houden van enige vinken, in „vinkekooitjes”, aan de gevel van je huis is een normale zaak. Enkele vinkekooitjes worden dan ook nog geblindeerd. Volgens de „vogelliefhebbers” be-

vordert dit de vokale kwaliteiten.

(Grof-) wildstropers zijn tuk op de Veluwe. Tijdens surveillances werden daar eens in een tijdsbestek van twee à drie maanden, op een terrein van ongeveer 800 hectare, zo'n 1000 kleinwildstrikken benevens enkele klemmen en andere vangmiddelen verwijderd (Engelen, 1983).

De Biesbosch is, vooral op zoete zomeravonden een eldorado voor de „peurder”.

Twee stropers op heterdaad betrapt. (Foto Paul Lodewijkx)

Peuren of poeren wordt uitgeoefend met een peur. Dit is een tros of franje van aardwormen of pieren, aan draden geregen en bevestigd aan een lijn. Deze lijn bevestigt men aan een korte stok, de peurstok. Bij het donker worden varen de peurders bootjes naar hun stekkie en proberen daar een maaltje paling te verschalken. De peurstok wordt rustig op en neer bewogen waardoor de peur onder water een waaierende beweging maakt. In een mum van tijd kan men zo tientallen palingen vangen. Peurvergunningen kunnen worden verstrekt door de betreffende grondeigenaar. Uiteraard heeft niet iedere peurder zo'n vergunning.

Toezicht

Het spreekt vanzelf dat de mate waarin gestroopt wordt afhangt van de hoeveelheid toezicht. Met de bezuinigingsescapades van de regering in het vooruitzicht, ziet het er wat dat betreft niet zo rooskleurig uit. In het Nederlands Dagblad van 4 september 1986, doen de jachtopzichters hun beklag in het

Stroper met buit. (Foto Paul Lodewijkx)

artikel: „Jachtopzichters vrezen verloeder van natuur door gebrek aan toezicht”. Zij zijn aangesteld om te voorkomen dat vreemde snoeshanen letterlijk en figuurlijk „onder hun duiven schieten”. Het zal de dieren die getroffen worden een zorg zijn of ze worden getroffen door hagel en kogels van jagers of stropers. Voor hen maakt het weinig uit of ze worden gedood met of zonder jacht- of sportvisakke. Wat hen betreft is het verschil tussen jacht en stroperij slechts een „papieren verschil”.

Literatuur

- Anonymus, 1985. Veldpolitie in 1984 opnieuw in de slag met de groene criminaliteit. Politie Dier- en Milieubescherming 60 (12).
 Bos, J.L., 1984. Veldpolitie ontmoet gruwelijke werkelijkheid van de stroperij. Politie Dier- en Milieubescherming 59(6).
 Engelen, H.J.W., Klem en strik voor het dier ware martelwerktuigen. Politie Dier- en Milieubescherming 58(9).

Stadsduiven worden vaak vergeten

Reinier Akkermans

Is de stadsduif wel een wild dier? Vaak wordt de mening geopperd, dat het slechts verwilderde postduiven zijn. Vogelaars doen nogal laatdunkend over de stadsduif. Bij inventarisatie wordt hij meestal overgeslagen. In de broedvogelatlas van Nederland (Texeira, 1979) wordt de stadsduif niet eens genoemd, alsof hij niet massaal in de Nederlandse steden broedt. In de Europese standaardwerken (Cramp, 1985; Glutz von Blotzheim 1980) daarentegen worden vele pagina's aan de stadsduif gewijd. Terecht, want de stadsduif is een van de algemeenste stadsvogels in Europa, ook in Nederland.

Afstamming

De stadsduif is eigenlijk geen aparte soort. Taxonomisch is het dezelfde soort als de rotsduif (*Columba livia*). Een duivesoort, die op rotsen en kliffen broedt. Diezelfde rotsduif is ook de voorouder van de door de duiveliefhebbers gehouden postduiven. Door domestikatie is uit de rotsduif rond 4500 voor Christus in het Verre Oosten de postduif ontstaan. De Romeinen brachten ze mee naar Europa. Uit Nederland zijn gedomesticeerde duiven sinds de 14e eeuw bekend. Oorspronkelijk diende de postduif vanwege zijn homing capaciteiten (het naar huis vliegen) voor het vervoeren van berichten. Bovendien gebruikte men ze destijds als vleesleverancier. Later heeft het vliegen met postduiven zich ontwikkeld tot een volkssport. Wiens duif kan in de snelste tijd over de grootste afstand de weg naar huis terug vinden.

Postduif of rotsduif: over de afstamming van de stadsduif zijn de meningen niet eentemmig. Het kan zijn, dat de stadsduif voortgekomen is uit ontsnapte verwilderde postduiven, die kans zagen in de stad tot voortplanting te komen. Een andere mogelijkheid is, dat sommige rotsduiven naar de stad zijn verhuisd en de gebouwen aldaar beschouwden als een soort kunstrots waarop ze tot broeden kwamen. De twee processen sluiten elkaar niet uit en het is het meest waarschijnlijk dat zowel het een als het ander heeft plaatsgevonden (Glutz von Blotzheim, 1980).

Wat hun oorsprong ook mag zijn, tegenwoordig leven van de rotsduif niet te onderscheiden duiven in de Westeuropese steden, die men de stadsduif kan noemen. Het ontstaan van de stadsduif is een langdurig en langzaam proces geweest. De eerste duiven broedden reeds in 1385 op Sint Pauls Cathedral in London, maar in het midden van de 19e eeuw waren er pas drie kolonies. De explosieve toename is zeer recent; in het stadscentrum (65 km²) vond tussen 1951 en 1965 een verdubbeling plaats. Iets soortgelijks is ook te zien in Hamburg, 1901 3 nesten, 1938 3000 paar, 1953 6000 paar en dan een explosie tot 15.000 à 20.000 paar in 1958 (Glutz von Blotzheim, 1980).

Uiterlijk is er vaak geen verschil tussen rotsduif en stadsduif. Alleen zijn stadsduiven soms iets forser en komen onder de stadsduiven veel meer kleurvariaties voor.

Aan stadsduiven beleven veel mensen plezier. (Foto Pieter Eibers)

Ook de gelijkenis met de postduif is groot en veel verwilderde postduiven sluiten zich bij populaties van de stadsduif aan. Toch vormt de stadsduif met name in grote steden ook broedkolonies, die zichzelf zonder import van vogels van buitenaf in stand weten te houden (Faunabeheer, 1977). Daarmee is de stadsduif een zelfstandig element in de fauna geworden. Het zijn geen tamme gedomesticeerde dieren en derhalve ook geen postduiven meer. Vanwege hun verschillen in leefwijze en biotoopkeuze ten opzichte van hun voorouders (rotsduif dan wel postduif) en de steeds verder gaande isolatie, lijkt het zinvol ze als aparte eenheid te beschouwen.

Biotoop

De echte zelfstandige vrij levende stadsduif komt alleen in de centra van de grote en middelgrote steden voor. Er moet een aaneengesloten bebouwing en bestrating zijn met liefst niet al te veel groene open plaatsen (parken, plantsoenen) daar tussendoor. Ook de menselijke aanwezigheid is belangrijk voor de stadsduif. Op plaatsen waar veel mensen komen (stadscentrum, pleinen) en daar allerlei etenswaren laten slingeren midden tussen uitgestrekte beton en steenmas-

sa's daar vindt de stadsduif zijn optimum. Hij heeft zich sterk aangepast aan het leven tussen de dichte menselijke bebouwing. Veel stadsgroen betekent meer concurrentie met houtduif en turkse tortel, die beter in de meer natuurlijke milieus thuis zijn.

Stadsduiven broeden op, in of tegen allerlei soorten gebouwen, zoals fabriekskomplexen, stationsoverkappingen, bruggen, kantoorgebouwen, kerken, oude stadsbebouwing enzovoorts. In feite broeden ze op kunstrotsen. Belangrijkste voorwaarde is: veilig (hoog) en droog zitten.

Foerageren doet de postduif hoofdzakelijk op de grond. Vooral straten, trottoirs, en stadspaleizen waar veel mensen komen zijn favoriet. Er blijft daar veel eetbaar afval achter en op veel plaatsen worden ze door de passanten gevoerd. Daarnaast foerageren ze ook in plantsoen, park en tuin. In de kleinere steden worden ook voedseltochten gemaakt naar de omliggende akkers.

Voorkomen in Nederland

Bij vogelinventarisaties wordt de stadsduif, als een minderwaardige diersoort, meestal buiten beschouwing gelaten. Daardoor is er geen goed overzicht van de steden, waar zich broedkolonies van de stadsduif bevinden, en de verspreiding van die steden over het land. Probleem bij het inventariseren van het voorkomen van de stadsduif is, dat men onderscheid moet zien te maken tussen echt gevestigde exemplaren (broedende stadsduiven) en het voorkomen van recent verdwaalde postduiven, die wat rondzwerven en in principe overal zijn aan te treffen. De verdwaalde en deels verwilderde postduiven vertroebelen het beeld van de verspreiding in hoge mate.

Duidelijk is, dat de stadsduif zich in de meeste grote en kleine steden heeft gevestigd. Het lijkt erop, dat de stadsduif een uitgesproken stadsvogel is. In hoeverre ook in dorpen sprake is van echte broedende stadsduivenpopulaties en niet van een verzameling verdwaalde postduiven (eerste generatie) is nog onbekend. Dit zal ook wel onbekend blijven, omdat steeds opnieuw postduiven verwilderen. Bovendien is de preciese status niet vast te stellen, omdat de categorieën postduif, stadsduif en rotsduif niet taxonomisch, ethologisch of anderszins van elkaar zijn te onderscheiden. Het zijn globale aanduidingen met eindeloze overgang- en mengvormen.

Over de aantallen broedparen per stad is eveneens weinig bekend. Het loopt waarschijnlijk van enkele honderden vogels in de kleine steden tot tienduizenden in de grote steden. Echt geteld is er nog nergens, zodat een bestandsschatting voor heel Nederland onmogelijk is. Wel zijn enkele cijfers over lokale dichtheden uit het buitenland bekend. Het centrum van Londen telt 100 tot 200 broedparen per 100 hectare. In Hamburg zijn dichtheden geteld van 10 broedparen per 100 hectare in de voorsteden, 67 per 100 hectare in het havengebied, 156 per 100 hectare in oude wijken en bereikt met 250 broedparen per 100 hectare de grootste dichtheid in het stadscentrum (Cramp, 1985). Mogelijk geven deze getallen ook een

indikatie voor de dichtheden in Nederland.

Voedsel

Net als de andere Nederlandse duivensoorten is de stadsduif van origine overwegend zaadeter, maar thans hebben ze zich op veel plaatsen ontwikkeld tot afvaleter.

Ze foerageren op de grond, vaak groepsgewijs, op zoek naar onkruidzaden (melde, varkensgras, straatgras). Ook eten ze soms groene knoppen, jonge blaadjes en evertebraten. Naast deze natuurlijke voedselbronnen, is een groot deel van hun voedselpakket van menselijke herkomst. Op veel plaatsen (stadspaleis) voert men als een soort attractie de duiven met zaad. Waar veel mensen komen, worden ook veel etensresten weggeworpen. In de steden zijn boterhammen, patat en hondepoep een belangrijke voedselbron voor de stadsduif. Als water om te baden of te drinken gebruiken ze naast regenplassen ook de vijvers en fonteynen, die een stad soms rijk is.

In de grote steden hebben de stadsduiven geen contact meer met het omliggende agrarische land. Het ligt te ver weg en is in veel gevallen verstedelijkt. Bij de stadsduiven in de kleinere plaatsen is dit contact er nog wel en ondernemen ze foerageervluchten naar de omliggende velden (graan, erwten). Waarschijnlijk zijn deze vluchten het meest omvangrijk in de nazomer en het begin van de herfst. Dit is de periode waarin het voedselaanbod op de akkers het grootst is (valgraan) en de populatiedruk binnen de stad het hoogst (resultaat voortplantingsseizoen).

Sociale structuur

De sociale organisatie binnen een stadsduivenpopulatie is grotendeels gelijk aan die van hun voorouder de rotsduif. Ze leven meestal in groepen en roesten of foerageren samen. Hoewel er altijd enkele exemplaren zijn, die meer solitair of paarsgewijs leven. Meestal is er dan slechts (nestel-)plaats voor enkele dieren. Broeden doen ze overwegend in losse kolonies. Afhankelijk van de ruimtelijke situaties op geschikte nestelplaatsen liggen de nesten soms vlak bij elkaar (afstand 1/2 tot 1 meter) tot enkele tientallen meters uiteen. Binnen een broedkolonie heeft elk paar zijn eigen territorium van hooguit enkele m² (vaak kleiner) rondom het nest, waaruit andere duiven worden geweerd.

De band tussen de paartjes van de stadsduif is monogaam en soms levenslang (16 jaar is waargenomen). Waar de stadsduif het hele jaar door broedt trekken de partners jarenlang samen op en roesten de paren in hun territorium in de broedkolonie. Daarentegen op plaatsen waar ze 's winters niet broeden, wordt de band in de herfst verbroken en vormen ze in het voorjaar nieuwe paren. Jonge duiven en andere niet broedende vogels in de populatie overnachten niet in de broedkolonies, maar op gemeenschappelijke slaapplekken.

Voortplanting

Waar de voedselsituatie het toelaat (drukke stadscentra) broedt de stadsduif het gehele

Stadsduif, rotsduif of postduif. (Foto Pieter Eibers)

jaar door. Alleen wanneer de temperatuur onder de -5 °C zakt, wordt de broedactiviteit onderbroken. Gedurende de wintermaanden is het aantal broedparen het laagst. Een broedpiek treedt op in april-juni en een tweede piek in augustus-september.

De stadsduif legt 2 (soms 1) eieren in een slordig gebouwde nest. Het broeden, om beurten door beide partners, start na de leg van het eerste ei. Na 16 tot 19 dagen broeden komen de eieren uit en ongeveer 25 dagen later zijn de jongen vliegvlug. Vervolgens worden ze nog een dag of 10 door de ouders verzorgd, waarna ze zelfstandig hun weg gaan. Op een leeftijd van zes maanden zijn de juvenielen geslachtsrijp en gaan ze op zoek naar een vrije plaats in een broedkolonie. De meeste vestigen zich in de directe omgeving van hun geboorteplaats.

Na het uitvliegen van de jongen (of het mislukken van het broedsel) begint een paartje aan een vervolglegsel. In een jaar produceert een paartje gemiddeld 5 à 6 legfels met een totaal resultaat van 5 vliegvlugge jongen. Het broedsukses is het grootst in de periode mei-oktober.

Sterfte

Het broedsukses van de stadsduif is vrij hoog in vergelijking met andere duivensoorten. Hoewel predatie (andere dan door de mens) nauwelijks een rol speelt, gaan toch veel legfels verloren. Oorzaken zijn vooral wateroverlast (wegspoelen nest, verregen jongen), storm (wegwaaien nest) en voedselgebrek (verzwakking jongen). Ongeveer de helft van de legfels mislukt compleet.

Buitenlandse cijfers (Cramp, 1985) geven een gemiddelde sterfte onder de juvenielen van 40 tot 50% voordat ze geslachtsrijp zijn.

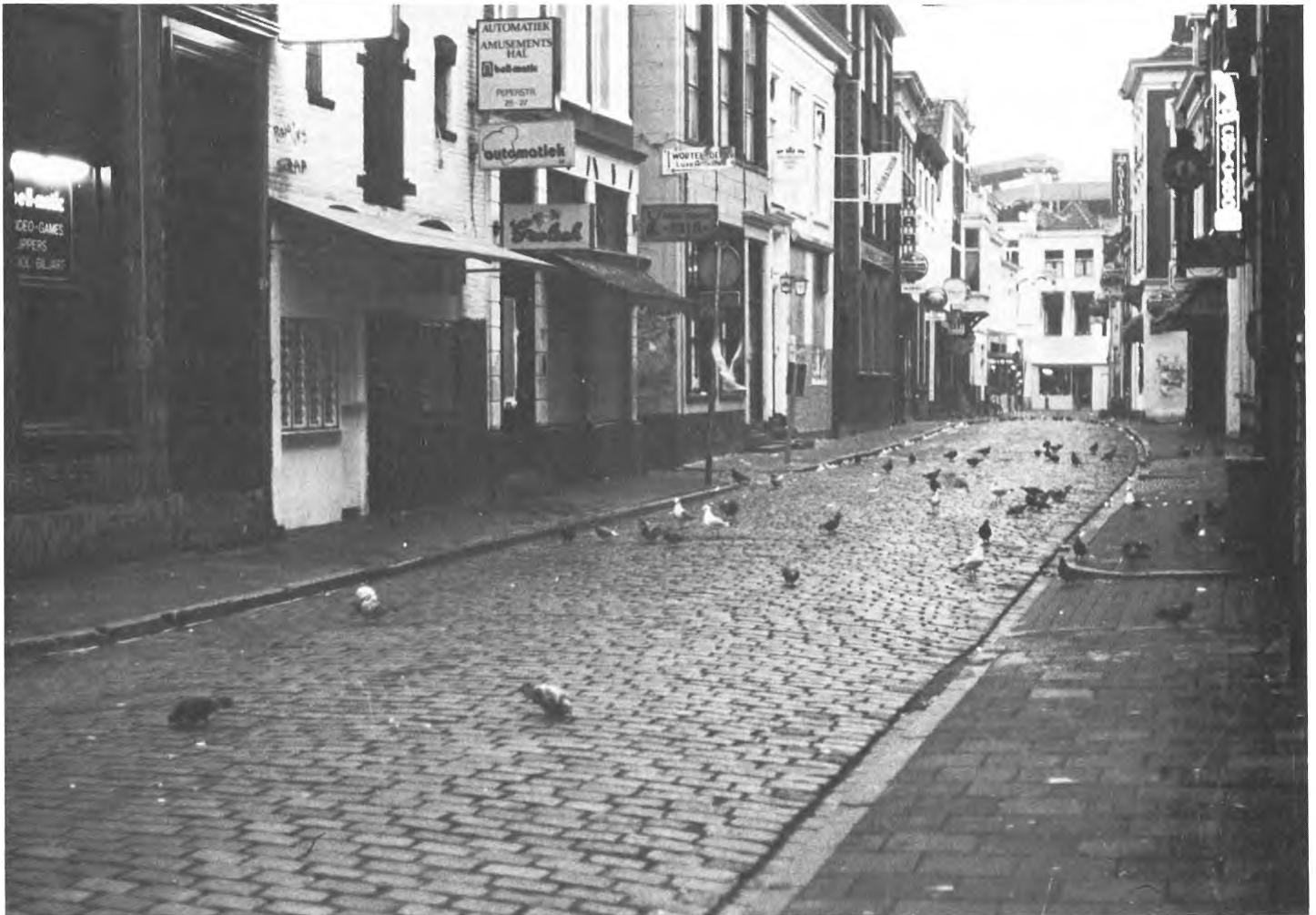
De sterfte onder de volwassen stadsduiven bedraagt 30 tot 40% per jaar en ze worden meestal niet ouder dan een jaar of zes.

Buiten de stad vallen stadsduiven (vooral zwerfende juvenielen) nogal eens ten prooi aan haviken. In de stad zelf is de predatie minimaal, alleen door huiskat en misschien torenvalk. De belangrijkste doodsoorzaken in de stad zijn: verkeer, ondervoeding, parasieten en soms de bestrijdingsakties.

Verhouding met postduiven

Opvallend is het verschil in herkomst en opbouw van stadsduifpopulaties tussen de grote en de kleine steden. In grote steden vindt geen instroom meer plaats van verwilderde postduiven. Daar zijn de stadsduifpopulaties voor hun voortbestaan geheel afhankelijk van de eigen aanwas. Het aandeel van verwilderde postduiven in de populatie is daar gering. De postduiven zijn herkenbaar aan een ring om de poot, die destijds door de duivenliefhebber (voormalige eigenaar) is aangebracht. De in de stadskolonies geboren duiven dragen uiteraard geen ring. Uit een telling in 1975 bleek, dat van de duiven in Amsterdam 1% van oorsprong postduif (ringdrager) was. In Utrecht lag dit percentage postduiven op 2% en in Den Haag op 14% (Faunabeheer, 1977).

De situatie in de kleinere steden ligt geheel anders. Het aandeel van de postduiven is daar veel hoger, Tilburg 75%, Hengelo 40 tot 60% (Faunabeheer, 1977). Deze cijfers stammen uit 1975 en een drastische verschuiving is niet onmogelijk. Dit laatste bleek het geval te zijn in Steenwijk. In 1960 bedroeg het aandeel van de postduif daar slechts 38%; in 1976 was dit opgelopen tot 80%. Deze toename van het percentage post-

Weggegooid brood en patat wordt door de stadsduif opgeruimd. (Foto BBZ Groningen/RM)

duiven in de stadspopulaties loopt parallel met de toename van het aantal duivenliefhebbers. Het aantal door duivenliefhebbers gehouden postduiven bedroeg in 1976 circa 3 miljoen stuks. In dat jaar zijn er door de duivenbonden 2 miljoen jonge postduiven geregistreerd (afgifte ringen). Deze aantallen zijn het dubbele van de situatie in 1960 (Faunabeheer, 1977). Naar schatting komt ongeveer de helft van de aanwas (1 miljoen stuks) van de duivenhouders in de natuur terecht (raken verloren bij het vliegen).

Stadsduiven in de grote steden zijn erg honkvast. Bijna 99% van de dieren komt niet verder dan één kilometer van zijn broedplaats (86% blijft zelfs binnen 100 meter). In de kleinere steden verplaatsen duiven zich veel meer. Weliswaar zijn ook deze dieren erg plaatstrouw, maar ze leggen soms grote afstanden af naar buiten de stad gelegen foerageergebieden (gemiddelde afstand 5 tot 8, waargenomen maximum 18 kilometer) (Cramp, 1985).

In de stad zelf verdwalen nauwelijks postduiven, daar komen ze op hun hok terug. Verdwalen gebeurt meestal op de vluchten en dus in het buitengebied. Solitaire duiven hebben de neiging zich bij groepen van soortgenoten aan te sluiten en met hen mee te vliegen. Het vermoeden is, dat rondzwervende, verdwaalde postduiven zich bij de groepen in het buitengebied foeragerende stadsduiven voegen en zo mee naar de roestplaatsen in de stad vliegen. Vervolgens ziet

kennelijk een deel van deze postduiven kans de concurrentieslag met de eigen nakomelingen van de stadsduif te winnen, zich te vestigen en tot broeden te komen. In de grote steden bestaat de foerageertrek naar buitengebieden vrijwel niet meer, zodat daar nauwelijks meer import van verdwaalde postduiven optreedt. De postduiven kunnen niet meer meevliegen en missen de aansluiting. De stadspopulaties zijn in feite geïsoleerd van de postduiven. In hoeverre regionale verschillen in de mate van de beoefening van de duivenliefhebberij als sport een rol spelen in lokale verschillen in het percentage postduiven onder de stadsduiven is niet bekend.

Buitenlandse onderzoekers suggereren, dat er een barrière aan het ontstaan is tussen de stadsduiven in grote steden en de postduif. Door de isolatie zouden gedragsverschillen ontstaan, waardoor de dieren elkaar minder goed begrijpen (cit in Cramp, 1985). Ook dit kan een rol spelen bij het lage aandeel van de postduif in de populaties in de grote steden.

De aanwas van de stadsduif in kleinere steden komt dus uit twee bronnen: verwilderde postduiven en eigen broed. Hoe dit zich in de toekomst ontwikkelt is nu nog niet te voorspellen. Duidelijk is in elk geval, dat momenteel grote aantallen postduiven kans zien juist in de kleinere steden te verwilderen.

Schade en overlast

Stadsduiven en (verwilderde) postduiven richten soms landbouwschade aan. Dit betreft vooral percelen, die rondom dorpen en steden liggen. Op een afstand groter dan 8 kilometer komen nauwelijks meer stadsduiven. Verdwaalde postduiven kunnen daarentegen overal worden aangetroffen, maar meestal zijn dat geen grote groepen doch enkelingen. De landbouwschade die stads- en postduiven aanrichten lijkt op die van de houtduif, maar valt daarbij in het niet. In het algemeen wordt bij de schadebestrijding geen onderscheid tussen de duivesoorten gemaakt. Wel kennen sommige gemeenten en provincies in het voorjaar een ophokplicht om te voorkomen dat postduiven, die eigendom van de liefhebbers zijn, worden geschoten.

De meeste schade veroorzaakt door stadsduiven is samen te vatten onder het begrip overlast. Op de vaste roest- en broedplaatsen hopen zich grote hoeveelheden mest, rommel (nestmateriaal) en dode duiven (met maden) op, wat soms stank en onhygiënische situaties veroorzaakt. De mest is daarnaast ook nog bijtend (bevat ammoniak) en kan allerlei zaken aantasten variërend van loden dakgoten tot oude beeldhouwwerken aan kerken. De ophoping van rommel kan eveneens leiden tot verstoppingen van regenpijpen en dergelijke met als gevolg wateroverlast en lekkages. Bovendien geven de stadsduiven vervuiling en dus extra reinigingskosten, aan stations,

standbeelden of gevels.

Beheer

Natuurwetenschappelijk bezien is het ontstaan van de stadsduif in de steden een interessante ekologische ontwikkeling. Het wordt mogelijk een nieuwe duivesoort, die zich optimaal heeft aangepast aan het leven in de steenmassa van de stad. Hij is niet alleen een kultuurvolger, maar gedraagt zich als een kommensaal van de mens en leeft net als de huismus met hem onder een dak. Voor zijn voortbestaan is de stadsduif geheel afhankelijk van het bestaan van grote agglomeraties met aaneengesloten bebouwing. Zo sterk zelfs, dat zonder stad er ook geen stadsduif zou zijn. Hij heeft samen met huismus en bruine rat het monopolie weten te verwerven over artificieel voedsel op stadspaleis, stations en dergelijke. Met zijn verschijning in de dichte stadsbebouwing heeft de stadsduif een lege niche gevonden naast de andere duivensoorten, die veel meer stadsgroen nodig hebben.

De meeste overlast door stadsduiven is te voorkomen door het regelmatig reinigen van de ondergepoepde plaatsen en het op gezette tijden schoonmaken van regenpijpen en dakgoten. Kerktorens, luchtfilters en andere gaten of nissen in gebouwen waar stadsduiven graag nestelen, maar ongewenst zijn, kunnen worden afgesloten met gaas of glas. Nadeel van het afsluiten is, dat weinig

overlast veroorzakende of zeldzamere soorten, zoals kerkuil, torenvalk, kauw, zwarte roodstaart, gierzwaluw en vleermuizen, eveneens worden buitengesloten. Gebruik van grofmazig gaas maakt de afsluiting iets meer selectief, zodat zwarte roodstaart en de vleermuizen wel binnen kunnen. Verduisteren van plaatsen (zolders) is soms ook een mogelijke oplossing. Stadsduiven hebben een hekel aan een volledig duistere omgeving.

Bij de architectuur van nieuw te bouwen gebouwen kan men met de aanwezigheid van stadsduiven rekening houden, zowel in positieve als negatieve zin. Door onder meer het vermijden van richels en overkapte plaatsen voorkomt men vestiging. Omgekeerd waar ze wel mogen zitten kunnen juist dergelijke structuren worden aangebracht. Dit is belangrijk, want weren wordt succesvoller als de duiven over uitwijkplaatsen beschikken.

Geliefde zitplaatsen van stadsduiven op bestaande gebouwen kunnen zonodig aangepakt worden. De firma Buitenbedrijf BBZ (postbus 175) te Groningen hanteert bij duivenoverlast technieken, die gebaseerd zijn op ekologische principes. BBZ besteedt daarbij tevens aandacht aan de bescherming van soorten als kerkuil, gierzwaluw en vleermuis. De toepassing van geluid is een van de technieken. Een aanpak van het gebouw verdient de voorkeur boven do-

den. Ook het spannen van draden over zitplaatsen vormt soms een adequate belemmering.

Lokaal probeert men soms de overlast te beperken door middel van aantalsreductie. Afschot is in steden niet mogelijk (gevaar, beschadigingen). Wel worden ze hier en daar gevangen met netten en vangkooien. Een andere toegepaste methode is het voeren met graan gedrenkt in een giftige of slaapverwekkende stof (narkose), waarna de dieren (in de kolonies) worden verzameld en gedood. Nadeel van giftige middelen is, dat een deel van de dieren op onbereikbare plaatsen sterft en daar blijft liggen (verstopping dakgoten, onhygiënische toestanden). Voordeel van narcosemiddelen is, dat men selectief te werk kan gaan. Exemplaren van andere soorten kan men na het ontwaken weer vrijlaten. Probleem is de dosering (te hoog/te laag), zodat dit werk is voor deskundigen. Ook heeft men getracht de voortplanting te verminderen door voeren met anticonseptiemiddelen te strooien. Nadeel van dit „voeren”, behalve dan met narcosemiddelen, is de geringe selectiviteit, ook andere diersoorten pikken een graantje mee. Op een tijdelijk effect na hadden al deze methoden niet het gewenste resultaat. Er trad geen blijvende vermindering van de aantallen stadsduiven op. Wel kan men met de narcosemethode, door deze kontinu te herhalen, de overlast beperken.

De otter voelt zich alsmaar rotter

Addy de Jongh

Ons waterrijke land is van oudsher met zijn vele moerassen, meren en waterlopen, omzoomd met rietlanden, een bij uitstek geschikt leefmilieu voor de otter. De Nederlandse zoete wateren worden nog steeds ernstig bedreigd door vervuiling, kanalisering, recreatie en ander onheil. Mede daardoor is het aantal otters in ons land dramatisch afgenomen. Maar zoals zeehond en walvis het grote publiek warm hebben kunnen maken voor de wereldzeën, zo kan de otter, met zijn aantrekkelijke uiterlijk, voortrekker worden in de strijd voor een beter zoetwatermilieu.

Jacht

Vroeger kwam de otter overal in ons land in groten getale voor. Hetgeen moge blijken uit vele geografische namen als Otterlo, Ottersum, de Otterkolk en Otterweg. Hierop wijzen eveneens oude familienamen als de(n) Otter, Otte(r)vanger en Otterspeer. Nu, echter, is deze prachtige marterachtige een zeldzame verschijning geworden, net als in omliggende landen. Voor de tweede wereldoorlog was de jacht de grote boosdoener. Vanwege de mooie pels en slechte reputatie bij vissers werd de otter meedogenloos bejaagd (1).

In Nederland is sinds 1942 een jachtverbod van kracht, maar in het buitenland wordt nog steeds op otters gejaagd. In Ierland, het dichtstbevolkte Europese otterland (2), worden jaarlijks nog 15 tot 30 otters het slachtoffer van traditionele otterjachten. Achter het IJzeren Gordijn, in Hongarije, gaan weer stemmen op om daar de jacht te heropenen. Dit land beschikt namelijk over veel commerciële visvijvers. Otters komen in het gebied van deze vijvers veelvuldig voor en worden zonder enig vooronderzoek beschuldigd van het leegplunderen hiervan. Biologen staan hier echter skeptisch tegenover. Door het wegvangen van een aantal vissen hebben andere individuen immers meer voedsel en kunnen zwaarder worden (2).

Na het Nederlandse jachtverbod herstelde de inheemse otterstand zich enigszins, maar nam na 1965 af door de vergiftiging, vershraling, verstoring en versnippering van het leefmilieu.

Vergiftiging

Een belangrijk deel van de vervuiling uit de Rijn stroomt via de IJssel het IJsselmeer in en komt vandaar terecht in otterhabitats. Plaatselijke vervuiling draagt daarnaast nog een steentje bij aan de waterverontreiniging. Via ophoping in het voedselweb (figuur 1) dringen schadelijke stoffen als zware metalen en DDT, Aldrin, Dieldrin, PCB's het lichaam van de otter als topkonsument binnen. Deze chemische verbindingen accumuleren in het reservevetweefsel. In tijden, waarin een dier de reservevoorraad aanspreekt (bijvoorbeeld de winter), komen deze stoffen vrij en kan er een toxische drempel overschreden worden met de dood als gevolg (3).

In Nederland is nauwelijks onderzoek verricht naar kwik in zoetwater vis. Wel is gemeten hoeveel kwik er in diverse wateren

zit. Via een berekeningsfactor is het mogelijk om een uitspraak te doen over de hoeveelheid kwik die een otter in zijn voedsel aantreft. Na toepassing hiervan blijkt dat in veel vis meer kwik zit dan gezond is voor de otter (4). Otters kunnen derhalve last krijgen van de Minamata ziekte; een samenspel van neurologische ziekteverschijnselen.

PCB's (PolyChloorBifenylen) vormen momenteel een zeer grote bedreiging voor de Nederlandse otterstand. Bij de nauwverwante Amerikaanse nerts of mink (*Mustela vison*) tast een hoeveelheid van 0,25 ppm PCB het voortplantingsvermogen aan (4). In Nederland bleek het diner van de otter op 10 van de 12 onderzochte plaatsen meer dan deze schadelijke hoeveelheid te bevatten (4). In twee dood gevonden Nederlandse otters werden hoge concentraties PCB in het lichaam aangetroffen (5). Deze gehalten liggen een stuk hoger dan de grens waarboven voortplanting bij de nauw verwante mink niet meer mogelijk is (4). Het is van het grootste belang, dat op Europees nivo besloten wordt tot een productie- en gebruiksverbod van deze zwaar giftige stoffen. Voorlopig zal op korte termijn onderzocht moeten worden hoe vervuild water uit otterhabitats gehouden kan worden. Realisatie daarvan zal spoedig moeten volgen.

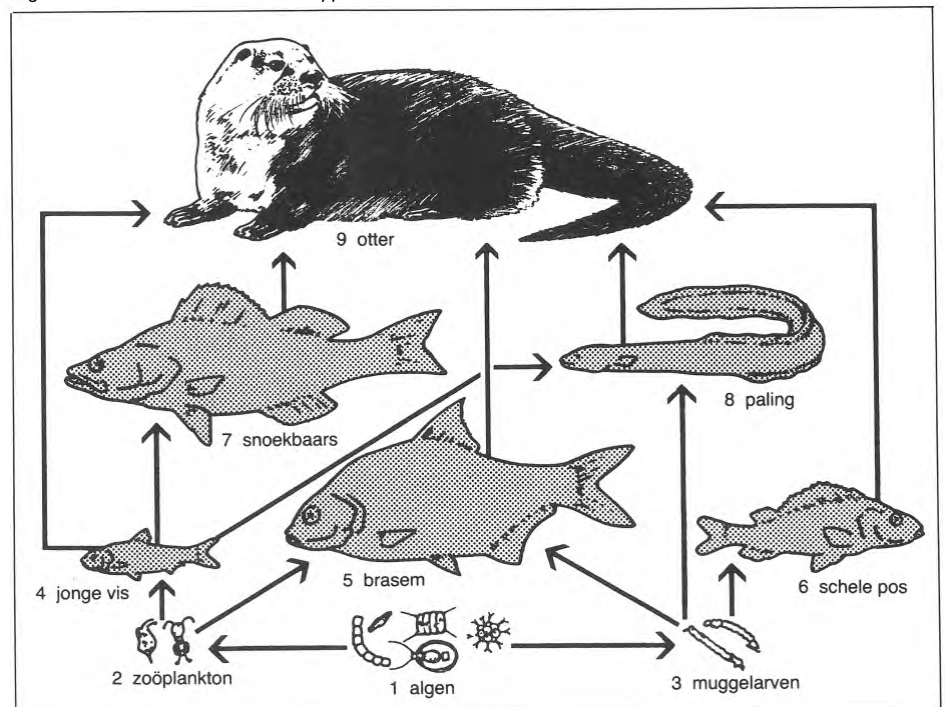
Een uitgesproken viseter. (Foto Dennis Wansink)

Vershraling

Een ander groot gevaar waardoor de otter zich alsmaar rotter voelt, is de vershraling van het leefmilieu. In samenhang met ruilverkavelingen worden nog steeds maatregelen getroffen ten behoeve van waterregulatie en -beheersing. Mooie, al dan niet meanderende waterlopen worden in dit kader gekanaliseerd en bruusk ontdaan van oevervegetaties.

Voldoende dekking in de vorm van oeverbegroeiing is een belangrijke voorwaarde voor het voorkomen van de otter (6). In een telemetrie studie van de otter in Schotland vonden onderzoekers dat otternesten (holts) juist daar voorkomen waar veel bomen met een open wortelstructuur aanwezig zijn (7), zoals esdoorn en iep. Ook eiken voldoen aan de eisen van de otter. Wilg en els voldoen hier niet direct aan, maar vormen wel goede beschutting en tevens oeverbescherming. Een gebrek aan bomen hoeft overigens niet altijd nadelig te zijn voor otters, zolang er maar andere vormen van be-

Figuur 1. Voedselweb met otter als toppredator.

schutting aanwezig zijn. Struikgewas van braam, sleedoorn en wilg zijn eveneens geschikt als dekking. Het is van belang dat de oevervegetatie dicht is en dat een otter zich ongezien er in kan terugtrekken. Moerassen en plassen met riet, galigaan en pluimzegge bieden ook een ideale beschutting (8).

Netheidsmanie

In een vlaag van netheidsmanie worden waterlopen, wederom in het kader van waterbeheersing en -regulatie, voorzien van kunstmatige oeverbeschoeiing. Afgezien van het onverantwoorde feit dat kilometers oever voorzien worden van tropisch hardhouten constructies, „geïmpregneerd” met milieubelastende stoffen, is beschoeiing funest voor de ecologische waarde van een gebied. Rietkragen en andere natuurlijke oeververdediging verdwijnen als sneeuw voor de zon en maken plaats voor een steriele oeverstructuur. Voor de otter, maar ook voor vele andere dieren, verdwijnen daardoor noodzakelijke nest-, paai-, schuil- en slaapplekken. Oeverbeschoeiingen zijn vaak zo hoog dat te water geraakte dieren geen enkele mogelijkheid hebben om uit het water te klauteren. Door onderkoeling, stress en verzakking vinden de dieren dan de dood. Dit geldt tevens voor de otter, die nauwelijks onderhuids vetweefsel bezit en zich juist moet warm houden met lucht in de pels. Wildtrapjes kunnen in zo'n geval uitkomst bieden. Oeverbeschoeiingen hebben ook kwalijke gevolgen voor de mens: een saaiere aanzien van het landschap.

Gelukkig zijn er hier en daar enige positieve geluiden te horen met betrekking tot alternatieve oeververdediging. Dit kan onder andere geschieden met eerder genoemde vegetaties. Ook wordt gepleit voor een andere taludstructuur met plasbermen. Figuur 2 geeft een voorbeeld van een beschoeid kanaal, dat opgeknapt is door oeverbegroeiing en taludverandering. De plasberm vlak achter de beschoeiing kan dienst doen als wissel voor migrerende dieren. Een dergelijke constructie zonder beschoeiing met aan beide oevers een nog bredere plasberm zou het ideale plaatje vormen.

Verstoring

De otter wordt ook het leven zuur gemaakt door diverse andere factoren. Het feit dat de jacht op otters verboden is, is de otter zelf niet ter ore gekomen. Een jachtpartij in een otterhabitat zal derhalve in belangrijke mate aan verstoring kunnen bijdragen. Niet alleen de otter, doch ook zijn leefgebied zal daarom beschermd moeten worden tegen verstoring van invloed van jacht of andere vormen van (vrije-)tijdsbesteding. Dit zou wettelijk geregeld dienen te worden.

Recreatie in het algemeen oefent een nadelige invloed uit op otterhabitats. Een stringent beleid zal moeten garanderen dat bepaalde gebieden rustgebieden worden en blijven. Er zal meer overgegaan moeten worden tot planologische zonering van verschillende belangen.

Verstoringe nachtvisserij dient eveneens te worden tegengegaan. Bovendien zijn fuiken fnuikend voor otters (9).

Rollende otter. (Foto Erik-Jan Ouwerkerk)

Gelokt door de onnatuurlijke visconcentratie in de kub zwemmen otters, maar ook duikeenden en futen, de fuik in en verdrinken. Een simpel wijdmazig netje voor de opening van de fuik voorkomt dit. Bescherming van de kub met gaas weerhoudt otters ervan deze te beschadigen.

Versnippering

De natuur is in Nederland tegenwoordig teruggedrongen tot een aantal natuurgebieden, die nauwelijks of in het geheel niet meer met elkaar in verbinding staan. Zij vormen als het ware natuur-eilandjes in een cultuurwoestijn (8). Voor vogels vormt dit minder een probleem, aangezien die zich vliegend van gebied tot gebied kunnen verplaatsen. Voor zoogdieren, echter, vormt de huidige situatie wel een groot probleem. Vooral jonge dieren geven gehoor aan een pioniersdrang, met als doel een nieuwe woonplaats op te zoeken. Maar ook oudere dieren, die op zoek zijn naar een seksuele partner zijn uitermate trekklustig. Het betreft hier eveneens een natuurlijke mechanisme om inteelt te voorkomen. Dit is zeker het geval bij een zeldzaam dier als de otter.

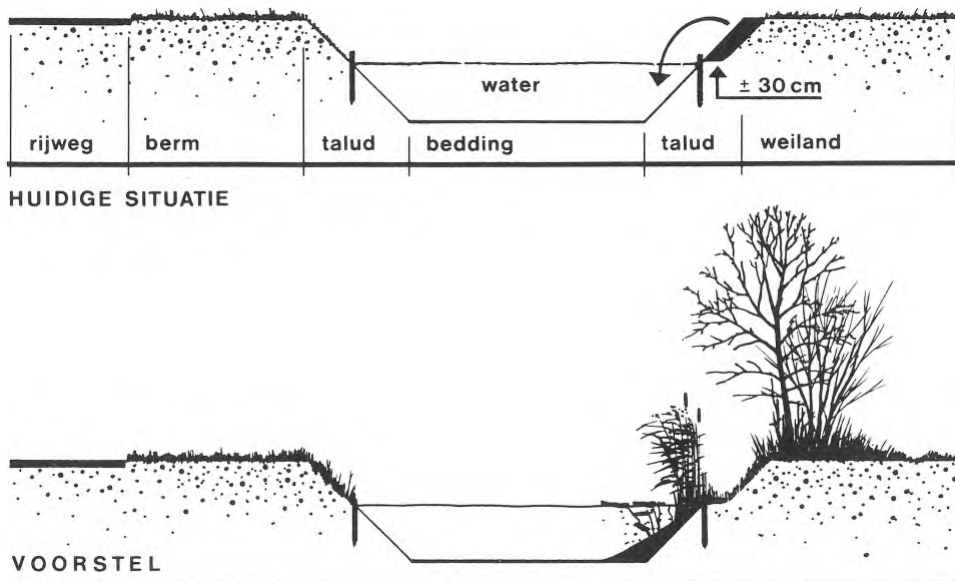
Partners zijn schaars en dus moet er flink gezocht worden tot ver over de grenzen van

het eigen woongebied. In Nederland komen otters en andere zoogdieren dan al gauw voor grote belemmeringen in hun trekroutes te staan. Wegen vormen grote obstakels met vaak de dood als gevolg. Maar na de weg volgt ook nog eens de cultuurwoestijn, waarin deze dieren nauwelijks uit de voeten kunnen. Uit onderzoek is gebleken, dat veel zoogdieren juist langs lijnvormige landschapselementen trekken, zoals houtwallen, paden en waterlopen (10, 11). Een dergelijke voorwaarde is echter wel dat er overal voldoende beschutting aanwezig is.

Ruilverkavelingen zorgen er helaas nog steeds voor dat dergelijke trekroutes verwijderd of „aangepast” worden. Gelukkig zijn er hier en daar kenteringen waar te nemen ten gunste van het behoud van dergelijke landschapselementen.

Otters geven tijdens hun trektochten er juist de voorkeur aan langs waterlopen te lopen in plaats van te zwemmen. Voor de otter is het huidige beheer van de „aangepaste” waterlopen daarom funest. De oevers zijn kaal gemaakt en hebben veelal een te steil talud, waardoor ze nauwelijks meer als trekroute te gebruiken zijn. Te hoge oeverbeschoeiingen versterken deze eigenschap nog.

Figuur 2. Een gereguleerde waterloop en een aan de wensen van de otter aangepaste waterloop, (naar Haviga, 1986)

Otters komen graag op het droge. (Foto Erik-Jan Ouwerkerk)

Om er voor te zorgen dat natuurgebieden (weer) met elkaar verbonden worden, is het noodzakelijk oude verbindingen te herstellen of nieuwe te creëren. Dit kan worden verwoord in de term „ekologische infrastructuur” (8). De aanleg van een ecologische infrastructuur verschaft dieren hun eigen wegennet. (Waarom zou alleen de mens over een eigen infrastructuur mogen beschikken?) Deze dient soms echter wel voorzien te zijn van enkele kunstgrepen als tunnels onder wegen, richels onder bruggen en wildtrappen, zodat ook obstakels, als wegen en kanalen, veilig door de dieren gepasseerd kunnen worden.

Uitzetten

Het fokken en uitzetten van otters kan als middel bijdragen aan een herstel van de Nederlandse otterpopulatie. Uitzetten is echter pas verantwoord als het leefmilieu in voldoende staat hersteld is en aangepast (tunnels onder wegen). Ook dan moet echter kritisch bekeken worden of het zin heeft. Het zou best zo kunnen zijn dat populaties zich vanzelf herstellen in een verbeterd milieu. Mochten er echter aanwijzingen zijn, dat een populatie, vanwege een te gering aantal individuen, te weinig overlevingskansen heeft, dan zou het zeer de moeite waard zijn uitzetting te overwegen. Ook is het na verbetering van het leefmilieu de overweging waard otters uit te zetten in gebieden waar vroeger van nature otters voorkwamen (herintroductie). Evenzo in nieuw ge-

kreëerde natuurgebieden als Oostvaardersplassen en Lauwersmeer.

Uitzetten zou een bestaande populatie kunnen aansterken of zou in een gebied gelegen tussen twee ottergebieden een brug kunnen slaan tussen beide habitats. De eerste uitzetpogingen zullen desalniettemin het karakter van een experiment moeten hebben. Deze otters zullen nauwkeurig gevolgd moeten worden met zenders om de haalbaarheid te toetsen. Discussiepunt is nog waar de uit te zetten otters vandaan gehaald zouden kunnen worden. Otters uit de Oostbloklanden lijken geschikt, aangezien de Oosteuropese populaties eens verbonden waren met die van het westen. Feit blijft echter dat uitzetten geen hoofddoel en eindstreep mag zijn. Het allerbelangrijkste blijft de verbetering van het leefmilieu.

Literatuur

- Nolet, B. A., 1982. Bedreigingen voor de otter in Nederland. *Huid en Haar* 1:97-105.
- Anonymus, 1986. Het congres. *Otterbode* 2:16-19.
- Copius Peereboom, J. W. 1976. *Chemie, mens en milieu*. Van Gorcum Assen/Amsterdam.
- Bosveld, A. T. C., 1986. Invloed van chemische watterontreinigingen op otters. *Huid en Haar* 5:71-74.
- Broekhuizen, S., 1986. In druk. *Lutra* 29.
- Mason, C. F. & Macdonald, S. M. 1986. *Otters: Ecology and Conservation*.
- Green, J. R. Green & D. F. Jefferies, 1984. A radio-tracking survey of otters *Lutra lutra* on a Perthshire riversystem. *Lutra* 27:85-145.
- Havinga, R., 1986. Ontwikkeling van een ecologische infrastructuur ten behoeve van de otter in het gebied tussen Zuidlaardermeer en Schildmeer. Intern rapport Stichting Landschapsonderhoud Groningen/Stichting Otterstation Nederland.
- Anonymus, 1986. Een voedselketen. *Otterbode* 1:17-20.
- Broekhuizen, S., C. A. van't Hoff, F. Maaskamp & T. Pauwels, 1986. Het belang van heggen als geleiding voor migrerende dassen. *Lutra* 29:54-66.
- Brown, R. E. & D. W. Macdonald, 1984. *Social odours in mammals*, Vol. 11.

Stichting Otterstation Nederland zet zich in voor behoud, beheer en herstel van de Nederlandse otterpopulatie en haar leefmilieu. De otter wordt in dit kader gezien als de ambassadeur van het zoutwatermilieu. Vanuit een otterstation tracht de Stichting haar doelen te verwezenlijken door (1) educatie, waarin een te bouwen bezoekerscentrum een belangrijk middel vormt, (2) onderzoek in samenwerking met de Rijks Universiteit te Groningen, (3) fokken en eventuele uitzet, alleen na een voldoende verbetering van het leefmilieu, en (4) beleid, in de vorm van het aankaarten van beheersmaatregelen.

U kunt de Stichting middels giften en donaties ondersteunen. Donateurs die minimaal f 10,- storten op giro 34.12.176 t.n.v. Stichting Otterstation Nederland Groningen ontvangen dan 3 keer per jaar het donateursperiodiek „de Otterbode”. Voor vragen kunt u zich wenden tot de Stichting op de Laan 22-3, 9712 AV Groningen. Tel. 050-120340.

Jagers schieten teveel bokken

Het beheer van reeënpopulaties

Remco Daalder

De reeënpopulatie van ons land is qua opbouw en dichtheid niet te vergelijken met populaties onder natuurlijke omstandigheden. Dit terwijl er druk op gejaagd wordt, en de jagers altijd bij hoog en laag bewerden, heel wel in staat te zijn, natuurlijke predatoren te vervangen. Hoe zit dat nu precies?

Oorspronkelijke populaties

Reeën komen in een brede zone van Zuid-, Midden- en Noord-Europa tot in Oost. Azië voor. In het hooggebergte en in Oost-Europa vinden we de populaties, die in de meest natuurlijke omstandigheden leven. Bij bestudering van deze populaties bleek, dat de dichtheid in het hooggebergte vooral wordt bepaald door het voedselaanbod. In Oost-Europa is het voedsel geen beperkende factor. Daar wordt de dichtheid en de opbouw van de populatie voornamelijk bepaald door predatie (waarbij de wolf de belangrijkste rol speelt). In Nederland komt de ree ook voor, op ruime schaal zelfs. Wolven hebben we hier echter niet, en in ons kultuurlandschap zal het voedselaanbod ook niet snel een beperkende faktor worden.

Natuurlijke regulatiemechanismen

Ook als voedsel en predatie geen beperkende factoren zijn, zal een populatie uiteindelijk toch in evenwicht komen met de draagkracht van het biotoop. Als de reeënstand een bepaalde dichtheid bereikt, die wel 20 keer zo hoog kan zijn als in de natuurlijke situatie, treden allerlei stressfactoren op, die voorkomen dat de dichtheid nóg hoger wordt. De territoria van de bokken zijn dan tot een minimum-waarde gekrompen, waardoor subdominante bokken worden verjaagd en de sex-ratio wordt beïnvloed ten gunste van het aantal geiten. Emigratie van bokken kan zo een dichtheidsregulatiemechanisme worden, behalve als het omringende gebied ook maximaal bezet is. In dat geval worden de subdominante bokken van hot naar haar gejaagd. Verder neemt bij hoge dichtheden het reproductie succes af, en kan de draagtijd verlengd worden van 12 tot 36 maanden.

Door de stress-situatie kan een indirect voedseltekort optreden door een gebrekkige vertering. Ook kan de kwaliteit van het voedsel afnemen. In het algemeen zal de konditie van de dieren afnemen, waardoor de vatbaarheid voor ziekten en parasieten hoger wordt. Uiteindelijk wordt de populatie dan voornamelijk gereguleerd door ziekten en parasieten. Een populatie waarbinnen aantalsschommelingen plaatsvinden en waarin de sexratio niet overeenkomt met die in natuurlijke situaties.

Is er een alternatief

Bij de afwezigheid van predatoren in een omgeving die veel voedsel biedt, gaan dus andere regulatiemechanismen aan het werk, die resulteren in een populatie, die anders opgebouwd is dan populaties in oorspronkelijke situaties. Dat is geen wonder, want de-

Jagers schieten te veel bokken. (Foto Johan Webbing)

ze situaties verschillen nogal van elkaar. In feite is de populatie die zojuist werd omschreven, aangepast aan het biotoop waar ze leven.

Ze voldoet echter niet aan de normen die mensen eraan stellen. De reeën blijven in ontwikkeling achter, ze zijn kleiner dan bij lagere dichtheden. Het gewei is kleiner (wat niet leuk is voor jagers) en de konditie in het algemeen zwakker. In theorie zou men in het natuurbeheer moeten kunnen kiezen tussen een forse populatie van minder gezonde reeën (die aan het biotoop is aangepast) of een populatie die qua opbouw en dichtheid „oorspronkelijke” populaties benadert, dus niet in het biotoop past en daarom met onnatuurlijke middelen tot stand gebracht moet worden.

In de praktijk is de discussie over die keuze bemoeilijkt, omdat de omgeving niet alleen de reeën, maar de reeën ook de omgeving beïnvloeden. Bij hoge dichtheden kunnen reeën bepaalde boom- en struiksoorten volledig wegeten, wat de variatie van het bos niet ten goede komt. Op dat moment is de vraag aan de orde, of het belang van een gevarieerd bos groter is dan dat van de reeën. In ons land, waar de natuur een schaars en al tamelijk uniform geheel is, zal antwoord hierop vaak ja zijn. We moeten dan gaan kiezen voor een onnatuurlijk regulatiemechanisme. Wegvangen is bij reeën erg moeilijk; het enige wat dan overblijft is een gereguleerde vorm van afschot.

Het huidige beheer

Jacht op reeën vindt in ons land al lang plaats. Als die jacht op een verstandige ma-

nier uitgevoerd zou worden, zou Nederland zo'n „natuurlijke” populatie in lage dichtheden kennen. Helaas, dit is niet het geval.

Het beheer van de reeënpopulatie is momenteel volledig in handen van een leger plezierjagers, die er een potje van maken. Ze zijn volledig gericht op het schieten van bokken met mooie geweien, waardoor de populatieopbouw zeer scheef wordt getrokken. Het aantal geschoten jaarlingen, kalveren en geiten is zeer laag, waardoor de reproductie hoog blijft en daarmee ook de

reeëndichtheid. Daardoor moet de jachtdruk weer hoog blijven, en hiermee lijken de bedoelingen van de jagers duidelijk.

In „De Nederlandse Jager”, het blad van de KNJV, verschijnen met enige regelmaat oproepen het reeënafschot beter te selecteren op de verschillende leeftijdscategorieën geslachten. Naar die oproepen wordt echter niet geluisterd. Hieruit blijkt, dat als afschot een middel in het natuurbeheer is, plezierjagers niet degenen zijn die dit middel uit moeten voeren. Ze hebben immers het verkeerde uitgangspunt: het eigen jachtplezier staat centraal, en niet de natuurbeheergedachte. Als, zoals bij veel reeënpopulatie afschot een middel lijkt te zijn voor het beheer van een dierpopulatie, moet dit op streng selectieve criteria plaatsvinden.

De huidige methode is in ieder geval niet de juiste. Als de KNJV te goeder trouw is, zal ze harder moeten proberen een beter reeënbeleid aan haar leden op te dringen. Als dat niet lukt, is het voor de natuurbescherming veel beter het afschot door beroepsmensen te laten gebeuren. Die schieten hopelijk minder bokken dan de plezierjagers, zowel letterlijk als figuurlijk.

Literatuur

- Bemmel, A.C.van, 1983. Regulatiemechanismen bij Reewild (*Capreolus capreolus* L. 1758 in het kader van natuurbeheer.) Rapport RU Utrecht.
- Haafien, J. van, 1984. Over re(e)gulatie gesproken. De Nederlandse jager 89(2).
- Peltzer, R.H.M. & H.W.P.G. Berger, 1985. Reewild en recreatie in de Boswachterij Austerlitz. Rapport Staatsbosbeheer, Utrecht.
- Veen, H.E.van der, 1985. Het Ree, *Capreolus capreolus*. Argus 10(4).

Worden kok- en zilvermeeuw weer onbeschermd verklaard?

Hoe lastig zijn meeuwen?

Andri Binsbergen

In beginsel beschermd de Vogelwet 1936 „alle vogels welke behoren tot een der in Europa in het wild levende soorten”, maar op die regel zijn uitzonderingen. Zo bepaalt artikel twee van de Vogelwet dat bij of krachtens algemene maatregel van bestuur, in het belang van de vogelstand of ter voorkoming van schade aan land-, tuin- of bosbouw, aan de jacht, of aan de visserij, vogels kunen worden uitgesloten van bescherming, voor bepaalde of voor onbepaalde tijd, voor het hele land of een gedeelte daarvan.

Onbeschermd soorten

Er is een vogelsoort als onvoorwaardelijk onbeschermd vogel aangewezen: de huis-mus. „Onvoorwaardelijk onbeschermd” wil zeggen: voor onbepaalde tijd, het hele jaar, overal in het land.

Andere vogels kunnen, steeds voor ten hoogste twee jaar, door de Minister van Landbouw en Visserij, onbeschermd worden verklaard. Hij is daarbij echter in zijn mogelijkheden beperkt. Alleen de soorten genoemd in artikel 3 van het Vogelbesluit 1937 kunnen onbeschermd worden verklaard. Vorig jaar is dit lijstje voor „kandidaten” veranderd. Aalscholver, blauwe reiger, sperwer en slechtvalk zijn geschrapt en knobbelzwaan en Turkse tortel zijn er in opgenomen. Nu vermeldt artikel 3 van het Vogelbesluit 1937 de volgende soorten: knobbelzwaan, grote mantelmeeuw, zilvermeeuw, kokmeeuw, Turkse tortel en spreeuw. Let wel: zolang er voor deze soorten geen periode is vastgesteld waarin ze onbeschermd zijn, zijn ze volledig beschermd. Dat neemt niet weg, dat ze als potentieel lastig worden bestempeld en dat er vergunningen worden gegeven voor afschot. Onbeschermdverklaring is een middel dat gehanteerd kan worden als het om schade op grote schaal gaat.

Voor 1985 en 1986 zijn van de genoemde zes soorten spreeuw, kokmeeuw en zilvermeeuw onbeschermd verklaard; de spreeuw gedurende het hele jaar, de twee meeuwen alleen buiten de broedtijd (buiten de periode 15 april - 15 juli). Deze aanwijzing loopt af op 31 december 1986. De Minister van Landbouw en Visserij beraadt zich nu op de aanwijzing voor de volgende twee jaar. In verband daarmee is aan de Natuurbeschermingsraad om advies gevraagd. In zijn adviesaanvraag zegt de Minister voornemens te zijn de nu geldende regeling met twee jaren te verlengen, dat wil zeggen onbeschermd verklaren buiten de broedtijd. Ik zal in dit artikel trachten de zaken die bij de beslissing een rol spelen te analyseren, waarbij ik vooral aandacht zal besteden aan de schade die de kokmeeuw en de zilvermeeuw veroorzaken en de middelen en methoden ter bestrijding daarvan.

Populatiegrootte

Meeuwen zijn in ons land in vroeger tijden sterk geëxploiteerd, wat betreft hun eieren.

Waarschijnlijk is het daaraan in grote mate te wijten dat er in het begin van deze eeuw maar weinig zilvermeeuwen in ons land broedden. In de dertiger jaren waren er ongeveer 25.000 broedparen en doordat het de meeuwen sindsdien, ondanks het feit dat er nog steeds eieren werden geraapt, zo voor de wind is gegaan, zette de populatiegroei gestaag door totdat het huidige aantal van zo'n 90.000 broedparen was bereikt. In veel gebieden valt een stabilisatie te bespeuren, zodat verwacht kan worden dat de top ongeveer bereikt is.

De kokmeeuw heeft een soortgelijke groei doorgemaakt en nam van circa 25.000 broedparen in de dertiger jaren toe tot zo'n 200.000 broedparen nu. Ook bij die soort lijkt de sterke toename tot staan te zijn gekomen.

De zilvermeeuw is in ons land stand- en zwerfvogel. Er overwinteren hier vogels uit noordelijk van ons gelegen gebieden, zodat de totale winterpopulatie op enige honderd-duizenden kan worden geschat. Bij de kokmeeuw is de situatie geheel anders. Onze broedvogels overwinteren in Engeland en zuidelijk van ons gelegen Europese landen, terwijl hier 's winters gastvrijheid wordt geboden aan kokmeeuwen uit Duitsland en de landen rond de Oostzee.

Eieren rapen

De Vogelwet 1936 geeft de bevoegde Minister (nu de Minister van Landbouw en Visserij) de mogelijkheid een raaptijd vast te stellen voor eieren van meeuwvogels, met uitzondering van dwergsterns, lachsterns en zwarte sterns. Voor het rapen in die raaptijd kan men een Vogelvergunning E krijgen. Het onder zich hebben van (volle) eieren van deze soorten is het hele jaar toegestaan; het vervoeren en verhandelen alleen in de raaptijd en zeven dagen daarna (het vervoeren alleen langs de openbare wegen en paden en in de bebouwde kom).

Er is een raaptijd vastgesteld, die begint op 1 april en eindigt op 15 juni. Vogelvergunningen E worden echter sinds 1978 niet meer verleend. Als reden daarvoor voerde de toenmalige Staatssecretaris van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (tot november 1982 was de uitvoering in handen van CRM) aan, dat het zoeken en rapen van eieren van meeuwen tot verontrusting in de kolonies leidde, wat tot gevolg had dat deze

Ter afschrikking van soortgenoten opgehangen zilvermeeuw. (Foto Fred Hess)

vogels eieren en jongen van andere vogels roofden.

Sinds het genoemde jaar is het aantal Vogelvergunningen F tot het in het belang van de vogelstand of de natuurwetenschappelijke waarde van terreinen verstoren van nesten van kok- en zilvermeeuwen en het in verband daarmee rapen van hun eieren toegestaan. Deze vergunningen worden echter in het algemeen alleen gegeven aan personeel van terreinbeherende organisaties; als deze partikulieren inschakelen, dan gebeurt dat aan de hand van strikte richtlijnen. Bestrijding in de broedterreinen is erop gericht uitbreiding of uitzaaiing van kolonies tegen te gaan, meeuwen weg te krijgen op plaatsen waar ze schade doen aan de vegetatie (voedselarme vennen) of waar ze andere, kwetsbaarder soorten verdringen. Het verstoren van de nesten gebeurt, op grond van door het ministerie en het Rijksinstituut voor Natuurbeheer gegeven richtlijnen, bij voorkeur als de vogels al enige tijd zitten te broeden omdat dan de kans dat ze een nieuw legsel produceren gering is. In Drenthe is het beleid erop gericht de kokmeeuwen weg te houden uit vennen die van natuurwetenschappelijk belang zijn (in het algemeen voedselarm), maar met rust te laten in terreinen waar ze geen kwaad kunnen. Vaak vindt verjaging plaats in het begin van het broedseizoen, zodat de kokmeeuwen zich nog elders kunnen vestigen.

Een stukje geschiedenis

Meeuwen zijn altijd al als lastig beschouwd en dat is dan ook de reden, dat de kok- en de zilvermeeuw, met kleine onderbrekingen, al tientallen jaren onbeschermd zijn. Aanvankelijk waren zij, na het inwerkingtreden van de Vogelwet 1936, samen met de grote mantelmeeuw, het gehele jaar onbeschermd, maar alleen in Groningen, Friesland, Noord- en Zuid-Holland en Zeeland.

In 1941 was er een „schoontijd” van 1 april tot en met 30 juni, die in 1942 tot 1 augustus werd uitgebreid. Van toen af aan gold de aanwijzing echter voor het hele land. In 1949 werd de beschermde periode voor de kok- en de zilvermeeuw veranderd in 16 april tot 15 juli; de grote mantelmeeuw

bleef echter het hele jaar onbeschermd. Deze situatie heeft tot en met 1978 geduurd. Toen besloot de Staatssecretaris van CRM op advies van de Natuurbeschermingsraad, de meeuwen het gehele jaar te beschermen. Uit het geringe aantal klachten over schade aan economische belangen (landbouw) werd toen gekonkludeerd, dat generale bestrijding door middel van afschot niet nodig was.

Voor die gevallen waarin bestrijding nodig was, kon wel een Vogelvergunning H worden verleend. Voor de bestrijding in de broedtijd werd al veel langer onbeschermd-verklaring niet als juist middel gezien.

Zo werden grote mantel-, kok- en zilvertmeeuw dus het hele jaar beschermd. Deze situatie heeft geduurd tot 1985, toen de minister van Landbouw en Visserij besloot terug te keren naar de oude situatie, althans voor wat de kok- en de zilvertmeeuw betreft. Voor de grote mantelmeeuw zag hij daarvoor geen aanleiding. Wat ging daaraan vooraf?

Natuurbeschermingsraad

Omdat voor elke handeling met betrekking tot beschermde vogels een vergunning nodig is, wat voor onbeschermde vogels niet het geval is, kwam in de eerste jaren dat de meeuwen beschermd waren beter dan daarvoor aan het licht welke redenen er werden gezien om meeuwen buiten de broedtijd te bestrijden. Het bleek dat landbouwers op Texel en in Groningen last hadden van meeuwen die kiemend graan uitpikten. Het ministerie vond dat daartegen op grond van Vogelvergunningen H, hoewel die ook werden verleend aan zogenaamde vaste schutters, die op afroep beschikbaar waren, niet doeltreffend kon worden opgetreden. Bovendien werd in toenemende mate aanspraak gemaakt op de schadevergoedingsregeling. Het werd niet met zoveel woorden gezegd, maar duidelijk was dat het ministerie het zonde vond natuurbeschermingsgeld hieraan op te maken. Op grond van deze ervaringen op het ministerie adviseerde de Natuurbeschermingsraad de kokmeeuw en de zilvertmeeuw onbeschermd te verklaren en wel... gedurende het gehele jaar. De Raad achtte de beide soorten in verband met schade aan vooral de landbouw, maar ook schade aan veel natuurterreinen „niet beschermingswaardig”. Hiermee werd het preadvies van de Commissie voor de Faunabescherming (een commissie van de raad) niet opgevolgd. De Commissie voor de Faunabescherming vond dat uit de door het ministerie verstrekte gegevens helemaal niet bleek dat het aantal klachten was toegenomen en dat bestrijding beter op grond van vergunningen kon plaatsvinden. De commissie adviseerde daarom de meeuwen beschermd te houden. Het ministerie volgde uiteindelijk het laatste (pre)advies op en besloot de kok- en de zilvertmeeuw vooralsnog beschermd te houden in 1983/84.

Onderzoek

Op voorstel van de Natuurbeschermingsraad besloot het ministerie in 1983 een onderzoek te laten doen naar de aard en om-

Meeuwen zijn afvalteilers. (Foto Fred Koning)

vang van schade die meeuwen in de landbouw en aan andere belangen veroorzaken en over de effectiviteit van de daartegen genomen maatregelen. Er werd daarvoor een onderzoeker gevonden in de persoon van Jan Doevendans, die echter pas in 1984 met zijn werk kon beginnen. In december 1984 was zijn rapport klaar.

Dat was net op tijd om het een rol te laten spelen bij de aanwijzing van onbeschermde vogels in 1985 en 1986. De konklusie van het rapport, dat het niet nodig was de kokmeeuw en de zilvertmeeuw onbeschermd te verklaren, werd door het ministerie echter niet overgenomen, evenmin als het advies van de Natuurbeschermingsraad, die deze keer adviseerde om beide soorten beschermd te laten. Door Raad zowel als Ministerie was het rapport bij de zaak betrokken. Dat maakt nieuwsgierig.

Schade

Het rapport van Doevendans geeft een overzicht van de in 1983 verleende vergunningen voor afschot van meeuwen. Er werden in totaal 81 vergunningen verleend, waarvan een aantal echter meer dan één schadegeval betrof omdat ze aan zogenaamde vaste schutters werden verleend. Het ging om de volgende categorieën van schadelijders: landbouw (36 vergunningen, 75 schadegevallen), recreatie/zwembaden (3 vergunningen), omgeving van vuilnisbelten (8), vliegvelden (14), viskwekerijen (6), vleeswarenfabrieken (2), eendenfokkerijen (7), pelsdierfokkerijen (3).

De schade in de landbouw betrof in de eerste plaats het uitpikken van kiemend graan, een fenomeen dat voornamelijk op Texel (25 gevallen), in Groningen (24) en in de Noordoostpolder (20), en incidenteel elders (2 gevallen in Noord-Holland) voorkwam. Daarbij waren naast kok- en zilvertmeeuwen ook stormmeeuwen betrokken. De aantallen meeuwen die in verband met deze schade werden gedood waren laag: het totale afschot in Groningen was ongeveer 50

meeuwen en op Texel werden 31 zilvertmeeuwen, 17 stormmeeuwen en 49 kokmeeuwen (totaal 97) geschoten. In veel gevallen werden gedode meeuwen met gespreide vleugels op het land gelegd of aan een schuinstaande staak opgehangen, wat een afschrikwekkende werking heeft. Bovendien werden, vooral in Groningen ook andere middelen gebruikt, voornamelijk akoestische.

Andere klachten in de landbouw betroffen het bevuilen van weiland met faeces en veren, het vertrappen (verslempen) van land en beschadiging van allerlei gewassen.

Het afschot rond vuilnisbelten betrof in vrijwel alle gevallen ook overlast of schade in de landbouw. Op de vuilstortplaatsen zelf doen meeuwen geen schade. Hooguit - en daarom werd ook wel eens een vergunning gevraagd (tevergeefs) - vond men de meeuwen daar lastig. De vogels verslepen echter veel rommel (margarinepapiertjes, botjes) en bevuilen het omringende land bovendien met poep en veren. In veel gevallen werden de beheerders van vuilstortplaatsen verantwoordelijk gesteld voor deze schade en werden door hen schadevergoedingen betaald aan boeren. De aantallen meeuwen die in verband met deze schade en overlast werden geschoten zijn veel en veel hoger dan die welke in verband met het uitpikken van graan werden geschoten. Het rapport geeft slechts afschotcijfers van een paar gevallen (totaal 3.000 zilvert- en kokmeeuwen) en merkt op dat in andere gevallen het afschot beperkt was.

In de agrarische sektor vallen in feite ook de eendenfokkerijen bij Harderwijk en Ermelo, indertijd begonnen (met steun van de overheid) door IJsselmeervissers die na het droogleggen van Flevoland brodeloos waren geworden. Voor afschot op enige tientallen van deze bedrijven werden in 1983 7 vergunningen verleend. Verschillende van de „vaste schutters” gingen vrijwel dagelijks op pad om de aanwezige meeuwen en Turkse tortels te be- en verjagen. De klachten

Zilvermeeuw, blijft hij vogelvrij? (Foto Paul Lodewijkx)

betroffen predatie op jonge eendekuijken door zilver- en mantelmeeuwen en opvreten van voer door voornamelijk kokmeeuwen. Hoeveel meeuwen er werden geschoten is niet exakt bekend omdat de vergunningen in Gelderland niet de verplichting bevatten om opgave daarvan te doen. De twee belangrijkste „vaste schutters” schoten echter 3 à 5 duizend meeuwen, wat tot de konklusie leidt, dat het om vele duizenden vogels gaat.

Op de militaire en burgervliegvelden spant men zich op velerlei manieren in om allerlei vogels die de vliegveiligheid in gevaar brengen te verjagen. Afschot is slechts een onderdeel van die acties en grote aantallen vogels worden er nergens geschoten. Meeuwen, vooral kokmeeuwen, worden als zeer lastig ervaren. Toch schiet men alles tezamen niet meer dan enkele honderden vogels, waaronder kokmeeuwen.

Andere gevallen van schade laat ik buiten beschouwing omdat het per categorie om een gering aantal gaat. In veel van die gevallen gaat het echter wel om ernstige risico's van hygiënische aard (overbrengen van ziekten op viskwekerijen, bevuiling in vleesverwerkende fabrieken, bevuiling van waterreservoirs). De laatste jaren komen er ook veel klachten van de mosselkwekers in Zeeland -het rapport besteedt daaraan nog nauwelijks aandacht - die de meeuwen beschuldigen van het in gevaar brengen van de hygiëne en het vreten van mosselen. Men heeft een valkenier in dienst genomen voor de verjaging van meeuwen, maar schiet ook af. Om welke aantallen het gaat is mij niet bekend; waarschijnlijk betreft het honderden gedode zilvermeeuwen per jaar

Middelen

Het rapport van Doevendans geeft niet alleen een overzicht van de gevallen waarin meeuwen schade doen, maar geeft ook aan welke andere middelen dan het geweer gebruikt worden of gebruikt zouden kunnen worden. Afschot is vaak het eerste, voor de hand liggende middel waarnaar men grijpt. Uit het rapport komt echter naar voren, dat meeuwen ook op andere manieren geweerd kunnen worden. Eén van de vergunninghouders in Groningen gebruikte een heel

arsenaal van middelen, waarvan een elektronisch gestuurd cassette-boosterapparaat, dat een verscheidenheid aan onaangename geluiden (angstkreten van meeuwen, knallen, oorlogsgeluiden) uitzond, het succesvolst was. Op vliegvelden wordt ook gewerkt met vele middelen om vogels weg te houden en speelt afschot in feite een ondergeschikte rol. Op de eendenfokkerijen kunnen andere voermethoden de schade verminderen; het moet mogelijk zijn daar ook nog andere middelen toe te passen, die het op grote schaal doden van meeuwen overbodig maken. Vuilnisbelten zijn een grote trekpleister voor meeuwen en veel van de problemen, ook in broedterreinen, komen voort uit de nabijheid van een vuilstort. Het zou natuurlijk het mooist zijn als er in het geheel geen vuilnisbelten meer zouden zijn, maar zolang dat ideaal niet verwezenlijkt is, zal geprobeerd moeten worden meeuwen ervan te weren. Tegenwoordig wordt op veel stortplaatsen het vuil dagelijks met grond bedekt. Er is echter ook dan steeds een zgn. stortfront waar het vuil onbedekt voor het grijpen ligt. Het is juist deze voedselvoorziening door de mens die meeuwen zo doet floreren. Willen we iets doen aan de volgens velen te hoge stand van deze vogels, dan zullen we iets moeten doen om de voedselverschaffing te verminderen, of om voedselbronnen ontoegankelijk te maken.

„Somernet”

In het graafschap Somerset heeft men een kooikonstruktie van netten ontworpen die over het stortfront van een vuilnisbelt kan worden geplaatst, waardoor meeuwen niet meer bij het voer kunnen komen. Dit werd bij de inrichting van een vuilstort dichtbij een natuurreserveaat succesvol uitgeprobeerd. De kooikonstruktie (36 m lang, 36 m breed en 10 m hoog) wordt verrijdbaar opgesteld. Op het systeem is in het Verenigd Koninkrijk octrooi verleend. Het is zo succesvol gebleken, dat het elders al is overgenomen.

Ook in Nederland worden initiatieven genomen om het te gebruiken. Het „Somernet” kan in Nederland worden geleverd; het Buitenbedrijf BBZ van Jan Doevendans

(Postbus 175, 9700 AD Groningen) heeft de vertegenwoordiging van de Britse leverancier.

Slot

Het rapport van Doevendans bevat een reeks van aanbevelingen. Een daarvan is dat er verder onderzoek dient plaats te vinden naar schadepreventiemethoden. Het ministerie is het daarmee eens. Bij de reorganisatie die begin dit jaar zijn beslag kreeg is binnen de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer ruimte geschapen voor een afdeling Schade- en bestrijdingsaangelegenheden. Schadepreventie is een belangrijk onderdeel van de taken van de afdeling. Hopelijk kan daardoor het aanbevolen onderzoek (met nadruk niet alleen wat meeuwen betreft) in de komende jaren van de grond komen.

De konklusie van het rapport is, dat het vergunningstelsel van de Vogelwet voldoende ruimte biedt om overlast of schade van kok- en zilvermeeuwen tegen te gaan. De situatie is de laatste jaren niet ingrijpend veranderd: wat in het rapport staat, geldt nu nog. Maakt het voor de kok- en de zilvermeeuw veel uit of ze beschermd of onbeschermd zijn? In beide gevallen zal afschot plaatsvinden. Voor het ministerie spelen ook overwegingen van geheel andere aard dan de in dit artikel behandelde een rol: de overheidsbemoeienis is groter als ze beschermd zijn („we kunnen onze tijd beter besteden aan soorten die echt bescherming nodig hebben”), voor schade van beschermde vogels worden tegemoetkomingen betaald, voor schade van onbeschermde vogels niet („we kunnen ons geld wel beter besteden”) en er zijn veel mensen die bescherming van zulke talrijke en lastige vogels maar onzin vinden.

Er moet echter ook rekening worden gehouden met de bepalingen van de EG-Vogelrichtlijn, die alleen afwijkingen van het beschermingsregime toestaat in geval van belangrijke schade en als er geen andere bevredigende oplossing is. Criteria of begripsomschrijvingen geeft de richtlijn niet, zodat het een twistpunt blijft wat onder „belangrijke schade” moet worden verstaan en wat wel of niet „bevredigende andere oplossingen” zijn.

Uit het voorgaande blijkt wel dat het ministerie zich in een moeilijke positie bevindt. Naar welke kant de weegschaal ook doorslaat, het is onmogelijk het iedereen naar de zin te maken. In beide gevallen is het echter noodzakelijk activiteiten te ondernemen op het gebied van bestrijding en voorkoming van schade; een goede voorlichting aan betrokkenen over de mogelijkheden is daarbij onontbeerlijk.

Het rapport „Meeuwenschade in Nederland, in het bijzonder in de landbouw” is (in beperkte mate) nog verkrijgbaar bij de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij, Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage.

De heer A.J. Binsbergen is ambtenaar bij de Directie Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw & Visserij en heeft dit artikel op verzoek van de redactie van Argus geschreven.

Jachtbelang of natuurbehoud? Watervogeltellingen

Lodi Nauta

In mei van dit jaar verscheen er een rapport van het International Waterfowl Research Bureau (IWRB). In dit rapport (Rüger et al, 1986) worden de resultaten besproken van de watervogeltellingen, die elk jaar gehouden worden in de meeste landen van het Westelijk Halfrond. Aantalschattingen en het verloop van de aantallen over de periode 1967-1983 worden besproken van een 15-tal eendesoorten, de drie zwanesoorten en de meerkoet. Duizenden vogelaars doen mee aan deze tellingen in de hoop een bijdrage te leveren aan de kennis over watervogels en deze beter te beschermen.

Terugblik

Het is echter al langer bekend dat watervogels niet de enige zijn die eventueel belang zouden hebben bij de tellingen. Reeds in 1978 schreef Norman van Swelm dat er „iets fundamenteels mis is” met het IWRB (van Swelm, 1978). Nogal wat (vooraanstaande) jagers blijken namelijk bij deze organisatie aangesloten te zijn en de leiding bestaat praktisch geheel uit jagers en jachtgezinde mensen. Eén van de vele werkgroepen van het IWRB heet de „Hunting Harvest Research Group”, die onderzoekt hoe zo veel en verantwoord mogelijk „geoogst” kan worden en spant zich in om jachtstatistiek te verkrijgen.

Dit zou voor de natuurbescherming onaanvaardbaar zijn en onverenigbaar met de belangenbehartiging van watervogels; Van Swelm riep in zijn artikel daarom vogelaars op de tellingen te boycotten. De oproep tot boycot heeft nauwelijks effect gehad: Vele duizenden vogelaars tellen nog steeds jaarlijks watervogels en er is geen eind gekomen aan de schijnbaar innige samenwerking tussen jagers en vogelaars. Het is inmiddels bijna 1987. Het rapport is verschenen en de tellingen gaan door. Hoogste tijd om een kritische evaluatie in te lassen.

Het rapport

Het IWRB is een afsplitsing van het International Council for Bird Preservation (ICBP) en houdt zich enkel met watervogels bezig. Er werken ruim 30 landen samen om onderzoek, behoud en beheer van watervogels en moerasvogels en hun biotopen te bevorderen (Rooth, 1978) en hiertoe is mede de Wetlandconventie opgesteld te Ramsar. De tellingen leveren de belangrijkste gegevens om vast te stellen of een gebied internationale betekenis heeft volgens de door het IWRB vastgestelde normen (Rooth, 1978). De tellingen over de jaren 1967-1983 zijn gedaan in 16.800 gebieden verdeeld over 38 landen. Natuurlijk verschilt het per land of veel gebieden geteld worden. In noord-west Europa, rijk aan vogelaars, worden er veel meer gebieden en beter geteld dan in het Mediterrane gebied en het gebied rond de Zwarte Zee. Dit is uiteraard van grote invloed op de nauwkeurigheid van de tellingen.

De reden dat er juist in januari geteld wordt is dat de watervogelverspreiding dan het stabielst is. Trek naar of van de winter-

kwartieren vindt dan nauwelijks meer plaats. Om de aantallen zo goed mogelijk te tellen is het gebied in een aantal regio's verdeeld. De gemiddelde aantallen over de laatste vijf jaren van de gebieden in zo'n regio worden bij elkaar opgeteld en zodoende ontstaat er een beeld van de aantallen watervogels in een regio (bijvoorbeeld noord-west Europa). Met de laatste vijf jaren wordt bedoeld 1979-1983, maar in veel (zuidelijke) landen zijn ook gegevens van begin jaren zeventig betrokken bij het vaststellen van aantalschattingen. Aangenomen moet dan worden, dat die gebieden in de loop der tijd onveranderd zijn gebleven, hetgeen uiteraard bijna nooit het geval is.

Het rapport vermeldt in de inleiding niet alleen de gebruikte methode om de aantallen en het aantalsverloop te bepalen, maar geeft tevens een aantal onzekere factoren die hierbij een rol spelen, zoals de onvolledige informatie uit de zuidelijke landen. Voor de geschatte aantallen zie tabel 1.

Betrouwbaarheid cijfers

De aantallen en zeker de conclusies die eruit getrokken worden met betrekking tot het aantalsverloop, moeten eerder als indicaties gebruikt worden dan als min of meer nauwkeurige gegevens. De vermelding in het rapport dat meer dan 10.000 vrijwilligers meedoen aan de tellingen, is niet zoveel zeggend, zeker niet als in ogenschouw wordt genomen dat het gaat om 16.800 getelde gebieden in 38 landen. Bij vogeltellingen

kunnen foutenpercentages enorm oplopen en Meelis en Terkeurs stellen, dat bij vogeltellingen een fout van 50% geen uitzondering is (in: Van Swelm, 1978).

In de discussie van het rapport komen een aantal factoren aan bod die voor- en achteruitgang mede bepalen. Allereerst wordt er gesproken over regulatie binnen de populaties. Niet alleen vindt regulatie plaats in de winterkwartieren (strengere vorst), maar ook in het broedseizoen. Nestgelegenheid en sterfte onder juveniele vogels, afhankelijk van de nestdichtheid, is mede een regulerende factor. De stijgende aantallen watervogels lijken vreemd in het licht van het enorme verlies aan natte watergebieden gedurende de laatste decennia. Drainage, kanalisering van rivieren en drooglegging van natte gebieden zijn vaak het gevolg van sociaal-economische ontwikkelingen in met name de Mediterrane landen (Griekse delta's, Donaurivier, toeristenindustrie). De toename van de eenden moet dan ook, volgens de auteurs, gezocht worden in de aanleg van stuwweren, grote zandafgravingen en andere door de mens aangelegde watergebieden. In Groot-Brittannië blijkt 40-50% van de geschatte winterpopulatie van wilde eend, kraakeend, slobend en grote zaagbek en meer dan 50% van kuif- en tafeleend zich in deze „man-made” gebieden te bevinden. Maar dit is 's winters het geval. In de zomer lijken dit soort gebieden, met nauwelijks oevervegetatie, toch niet de ideale broedgebieden voor eenden. Eutrofiëring van het milieu door fosfaten, nitraten, mest en andere stoffen, is een andere factor die de voortgang van bepaalde eendesoorten kan verklaren. Met name krak- en slobend schijnen hiervan te profiteren. Voor zeer veel andere soorten is deze verzuring van het milieu echter desastreus. Blij hoeven we dan ook niet te zijn. Het effect van de verzuring is: veel exemplaren van heel weinig soorten. Voorts hebben de vele opeenvolgende milieuwinters in de jaren zeventig (1970-1978) bepaalde eendepopulaties (bergeend) doen stijgen.

Een schijnbare toename van eenden als gevolg van vermeerdering van tellers en getelde gebieden achten de auteurs niet waarschijnlijk. Menselijke verstoring (jagen, vissen, watersport) leidt tot reductie van de

Tabel 1. De geschatte aantallen watervogels in Noordwest Europa en een korte notitie over het aantalsverloop (trend), (naar Rüger et al, 1986)

soort	geschatte aantal	trend
knobbelzwaan	140.000-180.000	toename
kleine zwaan	15.000	geen duidelijke toename
wilde zwaan	25.000	geen duidelijke toename
bergeend	250.000	gestage toename
smient	750.000	na toename, laatste jaren stabiel
krakeend	12.000	duidelijke toename
wintertaling	400.000	toename
wilde eend	5.000.000	gestage toename
pijlstaart	70.000	stabiel of lichte toename
slobend	40.000	toename
tafeleend	350.000	na toename, nu afname
kuifeend	750.000	min of meer stabiel
brilduiker	300.000	niets van te zeggen
middelste zaagbek	75.000	niets van te zeggen
grote zaagbek	150.000	niets van te zeggen
nonnetje	15.000	niets van te zeggen
meerkoet	1.500.000	stabiel

Uit de tellingen blijkt hoeveel pijlstaarten jaarlijks geschoten kunnen worden. (Foto Henk Harmsen)

Tafeleend en toppereend, slachtoffers van de plezierjacht. (Foto Henk Harmsen)

Hoeveel vogels zitten hier? (Foto Henk Harmsen)

beschikbare foerageer- en rusttijd. Het instellen van jachtvrije gebieden kan een positief effect hebben in sommige landen op de lange termijn, schrijven de auteurs voorzichtig om er meteen op te laten volgen dat in Amerika de regering 36 miljoen hektare grond beheert ter bescherming van de watervogels, maar ook voor een betere benutting van vogels door jagers.

Invloed jacht

Een belangrijke faktor voor het bepalen van het effect van jacht op populaties is de aanvangsdatum van het jachtseizoen. De auteurs stellen wederom voorzichtig vast dat verandering in de lengte van het jachtseizoen in Europese landen misschien heeft bijgedragen tot trends in de populaties. In 27 gevallen werd het seizoen ingekort, in zeven gevallen verlengd (over de periode 1969-1980). Dat jacht helemaal geen kwaad kan als er maar in de herfst of vroege winter wordt geschoten (en niet in de kritieke periode van de mid- en nawinter) blijkt volgens de schrijvers uit een paar onderzoeken in Amerika. Sterfte door jacht en sterfte door natuurlijke omstandigheden bleken bij de wilde eend elkaar praktisch te compenseren tijdens het jachtseizoen: Alles wat geschoten wordt kan geen natuurlijke dood meer sterven. Alleen wanneer bij zwemenden meer dan 40% en bij de duikeenden meer dan 10% geschoten wordt, is jacht schadelijk. Dan doden jagers meer eenden dan er onder natuurlijke omstandigheden zouden sterven. Dit is natuurlijk niet voor dovemansoren bestemd, wel voor jagersoren.

Triomfantelijk schrijft de bioloog van de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, Siebenga dan ook dat, „het mechanisme van de compenserende sterfte bekend is, namelijk dat door de jachtsterfte er een verlaging van andere doodsoorzaken plaatsvindt” (Siebenga, 1986). Zolang er maar niet méér dan het surplus (overschot) geschoten wordt, behoeft jacht niet schadelijk te zijn. Met behulp van jachtstatistieken en de mid-wintertellingen berekende Scott (in Rüger et. al, 1986) dat circa 44% van de 25 miljoen eenden (ruwe schatting) geschoten wordt, dit is 11 miljoen. In Amerika 17 miljoen (17% van de 100 miljoen). Het rapport kan echter met wat nieuwere gegevens komen, hoewel van lang niet alle landen jachtstatistieken bekend zijn. Schattingen voor het jaarlijkse afschot aan eenden in het Verenigd Koninkrijk lopen uiteen van 150.000 tot een miljoen. Het maken van zo'n schatting is echter gekompliceerd omdat in Groot Brittannië veel eenden sneuvelen, die speciaal voor de jacht gefokt en uitgezet worden: Ongeveer een half miljoen in Engeland, 400.000 in Denemarken en een miljoen in Frankrijk.

De auteurs spreken dan ook de hoop uit dat er betere en recentere gegevens beschikbaar komen over jachtsterfte om te komen tot een „effektief grootschalig verenigd management systeem”. Het rapport besluit met het noemen van maatregelen ter bescherming en instandhouding van watervogels: aanleg van watergebieden, het beheren van

wetlanden, continuering en intensivering van het IWRB onderzoek, en (her)bezinning op bepaalde jachtpraktijken en de aanvangs- en sluitingsdata van het jachtseizoen met name in Mediterrane landen.

Weitaslimiet

Wat de rapportenschrijvers heel duidelijk voor ogen staat is het Amerikaanse „baglimit” systeem (weitaslimiet): de watervogels worden in de nazomer en herfst geteld, de aanwas wordt bepaald en het surplus berekend. Vervolgens wordt het surplus verdeeld over de jagers en iedereen is tevreden. Zijn er een jaar wat minder eenden dan valt de „baglimit” wat lager uit. Een flexibel en ideaal systeem, dat Europese jagers ook graag ingevoerd zouden willen hebben in Europa. De voorzitter van het IWRB, G. Matthews, zag in 1979 al in dat dit ijdele hoop is, want Europa bestaat uit vele landen en elk land heeft zijn eigen traditionele eigenaardigheden en jachtgebruiken, waaraan het wil vasthouden (Matthews, 1979).

Met al dit typisch jagersgefilosofer over aantallen wordt er voorbij gegaan aan het enorme belang van het surplus voor niet alleen het voortbestaan, maar ook het gezond en sterk houden van populaties watervogels. Van het surplus blijkt juist dat deel in leven te blijven dat krachtig genoeg is om bijvoorbeeld strenge winters door te komen om het volgend seizoen een broedsel voort te brengen. Jagers kunnen nimmer de rol van de natuurlijke selectie spelen, want er zijn hier zoveel factoren bij in het spel, die niet enkel door een paar tellingen en berekeningen verdiskonteerd kunnen worden. Neerslag, temperatuur, voedselaanbod, bereikbaarheid van voedsel, predatie, plaatselijk veranderde omstandigheden etcetera zijn factoren die het hele jaar door hun rol spelen en zijn niet simpel te vatten in bijvoorbeeld een „40% grens voor zwemeenden” in het jachtseizoen.

Zoiets als het mechanisme van de compenserende sterfte kan een kind begrijpen: een geschoten eend gaat niet nog eens dood van de kou. Maar dit is echter ekologisch gezien totaal irrelevant en gaat voorbij aan het door de natuur gereguleerde selectieproces. Om het nog bonter te maken moet men nog minder dan een fractie aan ekologische kennis in huis hebben. Maar de IWRB-voorzitter maakt het zo bont door te schrijven: „Biologisch gezien kan men stellen, dat hoe eerder de vogels worden gedood, hoe beter het is; die vogels kunnen dan geen voedsel tot zich nemen, dat later van cruciale betekenis kan zijn voor de overlevende” (Matthews, 1979). Vermeldenswaardig is verder dat onder het kopje „vervuiling” met geen woord gerept wordt over de tonnen lood die jagers jaarlijks in het milieu schieten.

Nauwe banden

Het moge duidelijk zijn uit het bovenstaande dat het IWRB niet enkel een organisatie is van goed bedoelende natuurbeschermers, die zich belangeloos inzetten voor watervogels en hun leefmilieu. Voorzitter van het IWRB pleitte al jaren geleden vóór het be-

Tellers op hun post, maar gegevens doorgeven? (Foto Henk Harmsen)

houd van de jacht op de goudplevier (zie Argus 1978/4) in Europa. Subsidiegever is onder andere de Duitse jagersvereniging, die het het IWRB mogelijk maakte de jager Rüger in dienst te nemen om mede dit rapport te schrijven.

Over de nauwe onderlinge banden van jagers met en hun prominente rollen binnen de natuurorganisaties zal hier verder niet gesproken worden, hoewel er nog veel over te zeggen is. Bovendien zijn er natuurlijk ook mensen binnen het IWRB, en dat zijn vooral de vele tellers, die geen „verlicht eigen belang” (Matthews, 1979) hebben bij de tellingen en die het enkel en alleen te doen is om het behoud en de bescherming van watervogels. Zouden die nu de tellingen moeten boycotten?

Boycot?

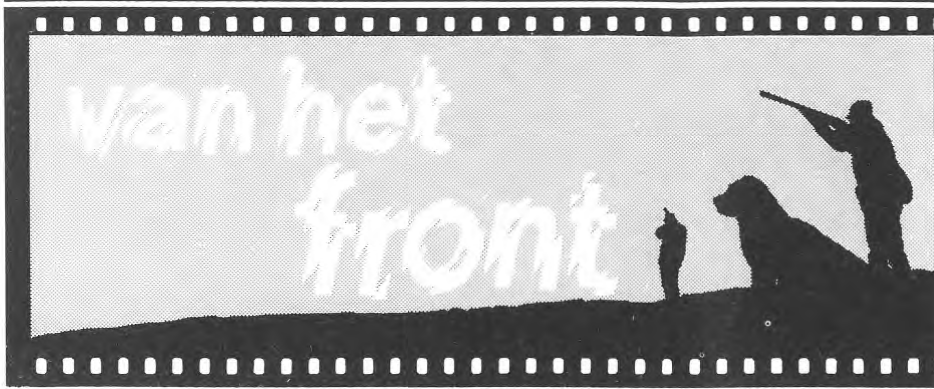
Het is moeilijk hier een antwoord op te geven. De achterliggende probleemstelling is van veel omvattender aard: in hoeverre moet de natuurbescherming zoals de zaken er nu voor staan, gebruik maken van hulp (in wat voor vorm dan ook) van jagers, als de vogels, waar het om te doen is, er op vooruit gaan? Bij de beantwoording van deze vraag moet er nooit vergeten worden dat jagers en natuurbeschermers in wezen lijnrecht tegenover elkaar staan, hoewel jagers dit willen ontkennen.

Echte natuurbeschermers erkennen de intrinsieke waarde van de natuur en zetten zich geheel belangeloos in voor de natuurbescherming. Als jagers echter iets aan „natuurbescherming” doen is dit altijd met het

oog op de „oogsttijd” en het geweer binnen handbereik. Als je minimaal zes miljoen eenden in Europa per jaar schiet (Rüger et al, 1986) en je dit uitsluitend voor je plezier doet, dan doe je het tegenovergestelde van de intrinsieke waarde van de natuur erkennen. Natuurbeschermers moeten daarbij goed oppassen dat ze niet teveel in het defensief komen te geraken en alleen die soorten, die achteruitgaan of bejaagd worden, gaan verdedigen tegenover jagers. Elke soort, hoe talrijk ook, verdient alles behalve geschoten te worden door iemand die dat leuk vindt. Natuurbeschermers moeten daarom naast de wetenschappelijk gefundeerde argumenten het morele argument blijven durven hanteren in een offensieve opstelling. Alleen dan als dit voor iedereen duidelijk is en alle banden tussen jagers en natuurbeschermers, zoals in het IWRB verdwijnen, is de bovenstaande vraagstelling niet moeilijk meer te beantwoorden. Vogelvaarders kunnen dan met middelen, kennis en daadkracht belangeloos zorgdragen voor het behoud van watervogels en de natuur in het algemeen, onafhankelijk van jagers met hun (financiële) mogelijkheden

Literatuur

- Matthews, G.V.T., 1979. In heel Europa. Argus 4(2).
 Rooth, J., 1979. Wat doet het I.W.R.B.? Argus 4(2).
 Rüger, A., C. Prentice & M. Owen, 1986. Results of the I.R.W.B. International Waterfowl Census 1967-1983. (Verkrijgbaar bij Vogelbescherming te Zeist.)
 Siebenga, S., 1986. 24 juli; eenden genoeg, maar... De Nederlandse Jager (91)15.
 Swelm, N. van, 1978. Is faunakartering heilzaam voor het natuurbehoud? Argus 3(4).

Toespraak van de voorzitter van de
Stichting Kritisch Faunabeheer
ter gelegenheid van de uitreiking van haar
onderscheiding

„De Gouden Kraai” aan de gemeente Steenwijk

De burgemeester van Steenwijk ontvangt de Gouden Kraai. (Foto Fred Hess)

De Stichting Kritisch Faunabeheer heeft als doelstelling een moreel en wetenschappelijk beheer van de fauna, in het bijzonder de in Nederland in het wild levende dieren. Zij meent, aangezien de mens niet in staat is zelf leven te scheppen of terug te brengen, dat het moreel niet verantwoord is om dieren onnodig te doden. Zij erkent, dat dit soms moet gebeuren, bijvoorbeeld in het geval van ernstige economische schade of gevaar voor de volksgezondheid, maar ook dan dient eerst te worden nagegaan of er geen andere praktisch toepasbare middelen zijn en of het doden inderdaad helpt om de problemen op te lossen of slechts een spectaculaire schijnoplossing is.

Het is duidelijk, dat de stichting de plezierjacht en de pleziervisserij verwerpelijk

acht, omdat daarbij dieren zonder noodzaak worden gedood en in vele gevallen pijnlijk verwond en verminkt. Het beseft, dat eerbied voor het niet na te maken leven deel uitmaakt van de menselijke waardigheid, wordt geleidelijk in ons land steeds meer aanvaard. Voor velen is echter de kick van het dieren doden en vangen nog te sterk om zich te realiseren, dat het niet meer past in een beschaafde samenleving. Zij zien ook niet, dat de mens met al zijn hulpmiddelen bij deze „sporten” altijd wint en het dier altijd verliest.

De Stichting Kritisch Faunabeheer heeft met grote waardering vernomen, dat de gemeenteraad van Steenwijk zich deze eerbied voor het leven wel bewust is en heeft besloten de plezierjacht op de gemeentegronden

„Je moet nooit onnodig iets dat leeft vernietigen, gewoon omdat je dat leven zelf niet kunt maken”
(C.J.S. Ruiter)

De Gemeente STEENWIJK ontvangt op 23 oktober 1986 de GOUDEN KRAAI voor een MOREEL en WETENSCHAPPELIJK VERANTWOORD FAUNABEHEER, wat inhoudt dat deze gemeente haar gronden niet langer beschikbaar stelt voor de sportjacht. Een moedige beslissing die navolging verdient.

Stichting Kritisch Faunabeheer

de voorzitter
W.L. Jansen

niet langer toe te staan en deze gronden niet meer voor de jacht te verhuren.

Een dergelijk besluit is niet gemakkelijk. Het is altijd moeilijk iets af te wijzen, wat algemeen gebruikelijk is geweest en waar aan men altijd gewend is geweest. Ongetwijfeld heeft uw besluit dan ook kritiek ondervonden van mensen die niet van nieuwigheden houden of die er persoonlijk belang bij hebben. Er is een oud gezegde: levende vissen zwemmen tegen de stroom in, alleen zieke en dode laten zich meedrijven. De Steenwijkse gemeenteraad heeft zich bij haar besluit levend getoond. Zij moge het een prettige gedachte vinden, dat voorlopers vaak worden uitgelachen en voor gek verklaard, maar later worden gehuldigd als pioniers, die hun tijd vooruit waren.

De Stichting Kritisch Faunabeheer wil haar waardering tot uitdrukking brengen door aan de gemeente Steenwijk haar onderscheiding de Gouden Kraai uit te reiken en wel op grond van de in het bestuursbesluit genoemde overwegingen.

Het bestuur van de Stichting Kritisch Faunabeheer

- overwegende, dat de mens niet in staat is dode materie tot leven te brengen. Laat staan dat hij een dier - hoe nietig ook - zou kunnen scheppen;
- overwegende, dat de mens daarom eerbied behoort te hebben voor alle vormen van leven en slechts mag doden als dat noodzakelijk is;
- overwegende, dat de plezierjacht mensen in de gelegenheid stelt uitsluitend voor hun genoegen dieren te doden;
- overwegende, dat dit strijdig is met de verschuldigde eerbied voor het leven en dus met de menselijke waardigheid;
- overwegende, dat de gemeente Steenwijk als een der eerste gemeenten in het land dit metterdaad heeft beseft en daarom de gemeentegronden niet voor plezierjacht heeft willen verhuren.

Dit alles overwegende heeft het in zijn vergadering van 9 oktober 1986 besloten de gemeente Steenwijk de hoogste onderscheiding van de stichting de Gouden Kraai te verlenen.

Steenwijk, 23 oktober 1986
Ir. W. L. Jansen

KORT NIEUWS

Verhuisbericht

SKF medewerker mr Mathieu Kerres is ingaande 15 december 1986 verhuisd. Oud adres: Ravennahof 26, 6215 TP Maastricht. Nieuw adres: Terhorst 29, 6263 NA Banholt. Telefoon 04457-2397.

Motieven van de plezierjager I

Dit onderwerp is het thema van een Oostenrijks proefschrift dat in oktober 1985 in Graz aangeboden is door Ursula Grohs. Het beschrijft een psychologisch onderzoek met behulp van vragenlijsten onder 1627 mensen. In deze groep geënuquêteerden waren 809 plezierjagers (slechts 9 vrouwen). Enkele opmerkelijke feiten werden door de redactie van het Duitse blad „Nationalpark“ samengevat.

Het blijkt dat de mate van hartstocht voor de jacht, maar heel zwak verband houdt met de interesse voor natuurbeheer en plezier hebben in de natuur als zodanig. De familietradities waarin men opgroeit, of het belang dat men hecht aan de kameraadschap van jagers onderling bepaalt ook nauwelijks de mate van betrokkenheid bij de jacht.

Uit het onderzoek is wel gebleken dat de meest hartstochtelijke jagers gaarne tonen dat zij jager zijn door het dragen van bepaalde kleding en het in bezit hebben van meerdere wapens en trofeeën. De bereidheid om risico's te nemen om een dier pijn te laten lijden neemt ook toe bij hen, die zeggen hartstochtelijk jager te zijn. Deze mannen karakteriseren zichzelf vaker als agressief dan de niet-jagende geënuquêteerde mannen met vergelijkbare sociale achtergrond en van ongeveer hetzelfde opleidingsnivo.

Opvallend was dat de fanatieke Oostenrijkse jagers vooral geboeid waren door het bezit van wapens en het gevoel dat je krijgt bij het schieten. Dit wordt in verband gebracht met een eerder geformuleerde psychologische hypothese. Volgens deze vooronderstelling kan het wapenbezit verklaard worden als een sublimatie van de wens om super potent te zijn. Het schieten met een geweer geeft de man de kick machtiger te skoren dan ooit in zijn natste droom.

Uiteraard zijn frustraties niet alleen aanwezig bij jagende mannen. Iedereen die wel eens een pocket over psychologie heeft gelezen kan bijna elke vorm van opvallend menselijk gedrag, inclusief het actievoeren tegen de jacht, verklaren uit opgelopen frustraties. Wat precies wordt afgereageerd is niet zo zeer interessant, echt belangrijk vind ik, dat psychologisch is aan te tonen dat jacht maar heel weinig te maken heeft

Een „gezellige“ jachtpartij. (Foto Fred Koning)

met de door plezierjagers zo gaarne bezigde frasen over liefde voor de natuur. Jagen is hartstocht, maar geen hartstocht voor natuurbehoud.

Henrik de Nie

Die verdrängte Aggressivität des modernen Freizeit-Jägers. Eine Österreichische Doktorarbeit von Ursula Grohs vergleicht das Psychogramm von Hobby-Jägern und Nichtjägern. Nationalpark 51 (2): 13-14.

Motieven van de plezierjager 2

Misschien vindt men de relatie tussen jacht en macht en sex nogal vergezocht, maar ook Dick Hillenius komt op deze relatie tijdens een interview met Richard Leaky, een bekend onderzoeker naar de oorsprong van de mens. Volgens Leaky bestond er waarschijnlijk zoets als een oerdrift om op jacht te gaan. Dat is leuk voor de jagers, want daar beroepen zij zich ook gaarne op. Maar volgens Leaky zou dit „jachtinstinct“ niet vergelijkbaar zijn met het aangeboren en deels ook aangeleerde jachtgedrag van roofdieren zoals de lynx, bruine beer, veelvraat of wolf. Er zijn nog steeds jagers die beweren dat zij de functie van deze dieren overnemen in de bossen van Europa.

De mens is veel meer dan deze dieren een sociaal wezen. De prestaties van de man bij de jacht zijn daarom vooral gericht op het krijgen van aanzien binnen de groep. Zijn plaats in de hiërarchie hangt samen met het verwerven van een goede vrouwelijke partner (of meerdere partners). Daarmee krijgt de man een verhoogde kans zich succesvol voort te planten, dus het genenpatroon dat de drager is van deze mentaliteit wordt algemener. Ook in deze redenering is de relatie zoek tussen het motief om te jagen en ideeën over evenwicht in de natuur, beheer, en het op rationele wijze oogsten uit een overvloed. Volgens de oeroude drijfveren gaat het louter om kwantiteit: zorg dat je meer bemachtigt dan je buurman. Laat zien dat je een „vent“ bent. Prestatiejacht dus.

Ook in de pleziervisserij is deze oerdrift nog in zijn puurste vorm aanwezig. Door sommige hengelclubs worden wedstrijden georganiseerd, waarin de winnaar diegene is die de meeste gevangen vissen op een rij kan leggen. Kriterium is dus de lengte van die rij. Eenvoudiger en daarmee ook duidelijker kan het niet.

Van de jacht alleen heeft de mens nooit kunnen leven. Evenwicht tussen de opbrengst van de jacht en de dichtheid van de prooidieren was er waarschijnlijk zelden. Altijd moest het dieet worden aangevuld met plantaardig materiaal. Dat blijkt uit het feit dat we geen echt vleesetersgebied hebben. Volgens een nogal populaire opvatting, die vooral feministen erg goed uit komt, heeft de vrouw uiteindelijk de menselijke soort gered met de „uitvinding“ van de landbouw. De prestatiejacht kon daardoor blijven doorgaan, zonder de voedselsituatie van de menselijke populatie in gevaar te brengen.

Henrik de Nie

D. Hillenius „Competitiveness“ Vrij Nederland 47 (1986):6

Naturopa

Als je tegen jacht bent, dan moet je ook tegen visserij zijn, tegen druivenplukken, tegen het oogsten van graan en het benutten van fruit. Ook behoor je dan tegen abortus te zijn en vóór het verlenen van „wettelijke dispensatie“ aan criminelen en verkrachters. Dit schrijft M. Landrieu in het 52e nummer van Naturopa, dat geheel gewijd is aan de jacht. Naturopa is het orgaan van het Europese Informatiecentrum voor natuurbescherming van de Raad van Europa. Al eerder kwam Naturopa met een themanummer over jacht. Het werd een stuk jachtpropaganda van de eerste orde, (zie Argus 1979/4) Het nu verschenen nummer bevat een mogelijk nog onverbloemde verzameling van artikelen voor en door jagers.

Hoofdredakteur Hayo Hoekstra, Nederlander en fanatiek jager, schrijft in

zijn voorwoordje dat dit nummer niet de opzet heeft een pro of contra standpunt in te nemen, maar te laten zien hoe goed de jager voor de natuur zorgt en hoeveel hij ervan houdt. Dan hoeft namelijk geen aandacht te worden besteed aan de kritiek uit de (echte)

natuurbeschermings wereld.

Vervolgens komen 12 mannen aan het woord die allen proberen duidelijk te maken dat het slecht gaat met de natuur in Europa, dat de natuur beschermt dient te worden, dat jagers natuurbeschermers zijn en dat zonder jacht er geen natuur is.

Gerhard Frank, voorzitter van de Duitse Jagersvereniging noemt twee uitgangspunten die voor een jager belangrijk zijn: a) Jacht moet in dienst staan van de natuur en b) jacht moet gebaseerd zijn op „ethische akseptabele principes van fair play“. Dit laatste kan nooit een uitgangspunt zijn: Principes van fair play zijn het gevolg van het jagen. De Nederlandse bijdrage gaat over een door de KNJV opgezette jachtkursus, de wetgeving en het jachtexamen in Nederland.

De Engelsman Mc Kelvie stelt de natuur voor als een markt met vraag en aanbod. De vraag naar wild is groter dan het aanbod. Als meer aandacht besteed wordt aan de promotie van vitale populaties van wild op het agrarisch land, dan zullen boeren inzien dat ze kunnen produceren als een waardevol alternatief „gewas“, waarvoor goed betalende afnemers te vinden zijn. Daarom is het ook zo belangrijk de natuur te beschermen anders kan er niet geogst worden, zo stelt de Engelsman. De andere verhalen zijn eveneens bekende bla-bla verhalen met als steeds terugkerende termen: (verstoorde) ekologisch evenwicht, management, jagers zijn natuurbeschermers en biotoopbescherming.

Jagers zitten overal. Ook in het Europees Informatiecentrum voor Natuurbescherming. Het is telkens weer bijzonder pijnlijk te constateren hoe verweven jacht en „natuurbescherming“ met elkaar zijn en hoe dominerend de jachtlobby is. Management is het gouden woord. Van moreel en wetenschappelijk verantwoord natuurbeheer zijn we nog heel ver verwijderd.

Eekhoorns

Een nieuwe hobby dreigt zijn kop op te steken, namelijk het houden van eekhoorns in een soort volières. De rode eekhoorn is in Nederland beschermd op grond van de jachtwet. Het vangen, doden of het bezit van opgezette exemplaren is zonder vergunning verboden. Door een hiaat in de wet is het houden van levende eekhoorns wel toegestaan, mits deze dieren in gevangenschap zijn gekweekt. Dit laatste is natuurlijk moeilijk te controleren. Wat betekent, dat men een levende eekhoorn in een kooitje gewoon mag hebben.

Niet alleen rode eekhoorns, maar ook de grijze eekhoorn dreigt in de belangstelling te raken. Deze grijze eekhoorn is een Noordamerikaans soort,

Grijze eekhoorn. (Foto Erik-Jan Ouwerkerk)

die niet in Europa thuishoort. In Groot Brittannië waar men opzettelijk grijze eekhoorns heeft uitgezet, heeft deze soort op de meeste plaatsen de rode eekhoorn geheel verdrongen. Hobby's blijven niet eeuwig leuk en eekhoortjes zijn handige uitbrekers, zodat onvermijdelijk ontsnapte dieren in de natuur terecht komen. Het houden van grijze eekhoorns door liefhebbers is daarmee een regelrecht gevaar voor het voortbestaan van onze inheemse rode eekhoorn.

In België is het bezit van levende grijze eekhoorns door partikulieren met het oog op dit gevaar verboden. Voordat het houden van eekhoorns een rage is geworden, zal de Minister van Landbouw en Visserij dienen in te grijpen met een verbod op het bezit van deze dieren. Misschien dat zijn ambtenaren van NMF snel een wettelijke regeling kunnen verzinnen, want als de grijze eekhoorn zich eenmaal in de Nederlandse bossen heeft gevestigd, is er geen weg terug.

RA

evenmin bekend. Zo blijkt uit een onderzoek verricht door Frank van Eerden in opdracht van Dierenbescherming te Den Haag.

Hoe men een mol, bruine rat, zwarte rat, veldmuis, muskusrat, beverrat of woelrat om zeep helpt, zal de Nederlandse wetgever een zorg zijn. Uit het rapport blijkt, dat de bestrijding momenteel een wrede aangelegenheid is, die weinig gekoördineerd verloopt. Over de effectiviteit is niets bekend en onderzoek naar verbetering en diervriendelijke methoden vindt niet plaats.

Het rapport komt tot een aantal aanbevelingen, zoals een verbod op de meest gruwelijke methoden (strychnine, fosforgas, ondeugdelijke klemmen), het geven van richtlijnen voor preventie (voorkomen is beter dan genezen) en onderzoek naar dier- en milieuvriendelijke methoden. RA

F. van Eerdenburg, 1986, De bestrijding van als schadelijk aangemerkte zoogdieren in Nederland. Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren, Postbus 85980, 2508 CR Den Haag.

LN

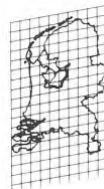

Huismuizen worden veelvuldig verdelgd. (Foto Erik-Jan Ouwerkerk)

Schadelijke zoogdieren

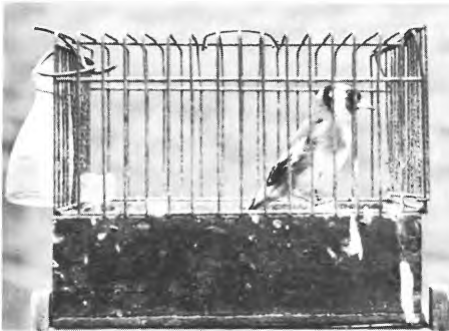
In Nederland worden jaarlijks miljoenen als schadelijk aangemerkte zoogdieren verdelgd. Dit verdelgen gebeurt meestal op weinig zachtzinnige wijze, met gif, klemmen, fosforgas enzovoorts. Met het lijden van het dier wordt geen rekening gehouden en of de gebruikte methode tot vermindering van de schade leidt is

Regio Nieuws

Vogelvangst

Zondag 19 oktober 1986 vond in België een protestdemonstratie plaats tegen de jaarlijkse zangvogelvangst in Wallonië. Plaats van het gebeuren was Losheim aan de Belgisch-Duitse grens. De organisatie lag in handen van de Deutsche Bund für Vogelschutz (DBV). Aan de nummerborden van de auto's was al vlug te zien, dat de deelname internationaal zou zijn. Er waren Belgen, Nederlanders, Luxemburgers en Duitsers. Voor en na de protestwandelende spraken afgevaardigden uit de vier landen. Voor

Putter als lokker in een kooitje (Foto Har Pluijmakers)

de Stichting Kritisch Faunabeheer sprak Har Pluijmakers.

Ter bescherming van de demonstranten tegen de Waalse Vogelvangsters had men dit jaar ongeveer 100 man politie ingezet. In het verleden liep deze jaarlijkse demonstratie soms uit op een knokpartij tussen vangers en natuurbeschermers, maar gelukkig hoefde de politie dit keer niet in te springen. De DBV betreurde, dat slechts 300 natuurbeschermers waren komen demonstreren. Waarschijnlijk durfden velen uit angst niet meer te komen na het agressieve optreden verleden jaar van de vogelvangsters. Jammer ook, dat er niet zoveel Nederlanders aanwezig waren. Wanneer we aan de huidige vogelvangst en handel (ook in Nederlands Limburg) een eind willen maken, dan kan dat alleen met behulp van internationale samenwerking.

Roger Stegen

Vossenslijpacht

In het Belgische Vielsalm werd op zaterdag 25 oktober 1986 een vossenslijpacht gehouden. De jagers begonnen de dag met een heilige mis waar de jachttributen (hond, geweer) werden ingezegend. Toen de jagers om elf uur de kerk verlieten, stonden een honderdtal tegenstanders van de jacht, waaronder leden van de afdeling Limburg van de SKF, de jagers bij de uitgang op te wachten. Met veel gejoel, gefluit en spandoeken in drie talen werden de ongenoegens van de natuurbeschermers duidelijk gemaakt. Na een korte protestwandeling en enkele toespraken over ecologie en ethiek trokken de aktievoerders zich terug.

Voor de circa honderd jagers begon „de fijne dag”. Met hond en paard gingen zij op vossenslijpacht. De bedoeling van deze vossenslijpacht was de honden op het spoor van een vos te zetten en dit dier na een lange achtervolging te doden. Ter verhoging van de jachtsfeer omlijstte een korps jachthoornblazers de bloeddorstige bosrit.

Het bejaagde gebied was 170 hektare groot en het bleek derhalve onmogelijk de jacht te verstoren. Wel hebben enkele aktievoerders met bloed sporen door het jachtveld getrokken om de honden op een dwaalspoor te brengen. De organiserende vereniging, de Waalse Anti Vivisectievereniging, beseft dat het euvel van de vossenslijpachten in de Ardennen met een demonstratie niet voorbij is. Voor hun een stimulans om te blijven protesteren tegen deze jachtwantoestanden. Voor ons een reden ze te blijven steunen.

Irene Janssen

Duitse Waddenjacht

Evenals vorige winter konden Duitse jagers op het wad, nabij de Dollard, niet ongestoord hun gang gaan. (zie Argus 86/1). Duitse natuurbeschermers en SKF-ers van de regiogroep Groningen trekken ook deze winter weer een aantal keren het wad op, uitgerust met toeters, lampen en spandoeken. Het blijkt dan geen lolletje meer te zijn om als jager nog op het wad te vertoeven. Zo was dat ook het geval op acht november 1986 toen een 15-tal mensen, waaronder twee journalisten van „der Stern” zich bij de jagers voegden. Van de vijf „bezochte” jagers vertrokken er vier gelijk nadat ze gezelschap hadden gekregen van de natuurbeschermers. Een vijfde jager wond zich nogal op en hield stug vol, maar schieten was er niet meer bij. Echter, terug bij de auto's bleken van de 16 banden er 13 te zijn leeggelopen. Het „grapje” kostte f 50,-. Slechte verliezers, die Duitse Waddenjagers. LN

**op de
zelfde lijn**

Bont past geen mens

De wereldproductie van gefokte vossen- en nertsvelen bedroeg het afgelopen seizoen 36 miljoen stuks. Nederlandse fokkers produceren 1,4 miljoen nertsvelen en honderdduizenden vossenvelen. Geen geringe aantallen beesten, die een nodeloos leven leiden, om te sterven voor zo iets onzinnigs als een bontjas.

Haar eigen vel is vast leuker. (Foto Widdershoven)

Gelukkig is er een kentering in de bontwereld te zien. Op alle fronten is de belangstelling voor bont dalende. De prijzen voor vellen daalden op de wereldmarkt het afgelopen seizoen met 20 tot 30%. In Nederland nam de verkoop van bont de afgelopen jaren met 80% af.

Vorig jaar klappte de Nederlandse bonthandel zich aan een laatste strohalm vast: het muskusratbont. In samenwerking met het Ministerie van Landbouw en Visserij werd in 1985 een proef gestart om vellen van gevangen muskusratten te verwerken tot bontjassen. Deze proef is in alle stilte vroegtijdig gestaakt. Het was niet lonend de Nederlandse velletjes tot bont te verwerken.

Nationaal en internationaal wordt hard gewerkt om een eind te maken aan het nodeloos kwellen en doden van dieren voor de produktie van bontjassen. Er zijn immers voldoende warme en meestal modieuzere jassen te koop, waar geen dierenbloed aan kleefte.

In Nederland werkt het Anti Bont Comité aan de strijd tegen de bontindustrie. Zij hebben al diverse grote successen geboekt. Zo verkopen V&D, C&A, Wehkamp en Neckermann geen bontjassen meer. Helaas neemt het aantal pelsdierfokkerijen in Nederland toe. U kunt het Anti Bont Comité helpen door het dragen van bont openlijk af te keuren en donateur te worden.

GvW

Anti Bont Comité, Postbus 589, 8901 BJ Leeuwarden. Telefoon 058-151628. Minimumdonatie f 10,- op postgiro 669898 van ABC te Leeuwarden.

Marterstudiedag

De vereniging voor Zoogdierstudie en Zoogdierbescherming organiseert op zaterdag 24 januari 1987 een dag met lezingen over de kleine en de grote marterachtigen in Nederland. De dag wordt gehouden in het CSB gebouw, Kromme Nieuwe Gracht 39 te Utrecht van 10.00 tot 16.30 uur.

Meer informatie: VZZ Spruitenbosstraat 10, 2012 LK Haarlem.

Anti ~~BONT~~ Comité

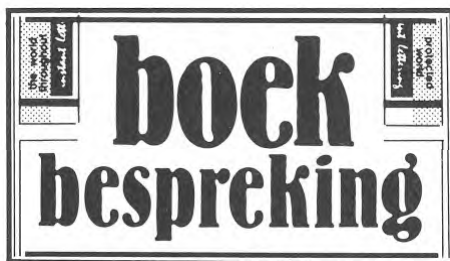
Postbus 589, 8901 BV Leeuwarden. Giro 669898

Dierenwelzijn

Ongeveer een jaar geleden heeft Dierenbescherming een voorstel tot wetgeving gemaakt ter vervanging van het slechte wetsvoorstel van de toenmalige staatssecretaris Ploeg. Een man, die niks wist en niks kon. Momenteel dreigt de nieuwe dierenwelzijnswet een beetje tussen wal en schip te belanden. Voor de wilde en tamme dieren in Nederland, zou dit een betreuwenswaardige zaak zijn.

Dierenbescherming heeft daarom een informatiekant uitgegeven over de noodzakelijkheid van een nieuwe dierenwelzijnswet. De informatiekant kunt u bestellen met een simpel telefoontje naar Dierenbescherming 070-469743.

GvW

Zoogdieren in Limburg

De leden van de Zoogdierwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg hebben de afgelopen vijf jaar hun hele provincie op zoogdieren geïnventariseerd. Alle gegevens zijn per soort tot verspreidingskaartjes verwerkt en gebundeld in een verspreidingsatlas. Van de 62 waargenomen soorten is tevens een korte beschrijving van de uiterlijke kenmerken, iets over de biologie en een uiteenzetting over de wijze van inventariseren opgenomen. Met dit werk hoopt de werkgroep meer belangstelling voor de zoogdierstudie op te wekken en een bijdrage te leveren aan de bescherming.

W. Vergoossen & W. van der Coelen, Zoogdieren in Limburg. Uitgave Zoogdierwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap, Maastricht, 1986. Te bestellen door overmaking van 27,- (leden NGL f 24,-) op giro 3607042 van J. Knoors te Posterholt onder vermelding van „Zoogdieratlas“.

In Midden Limburg bevindt zich nog een natuurlijke zwijnpopulatie. (Foto Johan Webbing)

Bescherming vleermuizen

In de reeks wetenschappelijke mededelingen van de KNNV is een boekje verschenen onder de titel „Bescherming van Vleermuizen“. Prof. A. Voûte en P. Lina beschrijven en bekomentariëren allerlei middelen en mogelijkheden, die momenteel voorhanden zijn om vleermuizen te

beschermen en te helpen. Gezien de verontrustende achteruitgang van veel vleermuissoorten in Nederland zijn maatregelen geen luxe. Het boekje geeft vooral veel praktische tips (nestkasten, zomerverblijven, onderzoek). Wie iets voor de vleermuizen wil doen, kan hiermee uit de voeten.

A. M. Voûte en P. H. C. Lina, Bescherming van Vleermuizen. KNNV, Hoogwoud 1986. 38 pagina's. Te bestellen door storting van f 12,50 (leden KNNV f 10,-) op giro 13028 van KNNV te Hoogwoud onder vermelding van „WM 176“.

Natuurbos en recreatie

De Stichting Kritisch Bosbeheer heeft een literatuuronderzoek laten verrichten naar de effecten van recreatie op de ontwikkeling van natuurbos. Uit de nota blijkt, dat natuurbos vaak zeer aantrekkelijk is voor de rekreatie. De diversiteit is groter en er is meer te zien: sommige vormen van recreatie, bijvoorbeeld plezierjacht, botsen met de belangen van een natuurlijker bosbeheer. Ook de fauna is gebaat bij een op de ecologie gestoeld bosbeheer. In de nota staat ook een pleidooi om te komen tot een volledig zelfregulerend ecosysteem op de Veluwe en de samenvoeging van alle deelgebiedjes tot een park „De grote Veluwe“. Waarom gebeurt dat eigenlijk nog niet? De terreinen zijn immers al in handen van natuurbeherende instanties.

RA

R. Goderie, Natuurbos en recreatie in Nederland. Stichting kritisch Bosbeheer, 1968, Rapport, 75 pagina's. Te bestellen door storting van f 20,- op giro 3896353 van SKB te Boxtel onder vermelding van „Natuurbos en recreatie“.

Amfibieën en reptielen

Onlangs is het jaarverslag verschenen van de Herpetologische Studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. De Herpetologische Studiegroep breidt zich steeds verder uit buiten de grenzen van de provincie Limburg. Dit jaar zijn de provincies Noord Brabant en Gelderland aan het werkgebied toegevoegd. Het verslag van 1985 brengt derhalve de verspreiding van de 23 inheemse amfibieën- en reptielensoorten in de drie genoemde provincies in kaart. Omdat jaarlijks het gehele gebied wordt geïnventariseerd, geven de kaartjes de actuele situatie van dit moment weer.

RA

H. van Buggenum & J. Hermans, Verspreiding van de herpetofauna in Limburg, Noord Brabant en Gelderland. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht, 1986. Te bestellen door storting van f 19,50 (leden NGL/ 14,50) op giro 1036366 van het Natuurhistorisch Genootschap te Maastricht onder vermelding „Herpetologisch verslag 1985“.

kogelvis horen daar ook de zojuist genoemde bioloog bij, en verder koperwiek, hottentot, heilige en schijtlijster. Dat beschouwingen over deze diersoorten een boeiend boek opleveren, mag duidelijk zijn. Liever Midas Dekkers dan Rien Poortvliet op TV, liever Kikvorsen dan Kabouters. RD

RA

Midas Dekkers: De kikvors en andere beesten. Tekeningen van Maus Slangen. Uitgeverij contact, Amsterdam, 1986. Te Koop in de boekhandel.

Astense Peel II

In Argus 82/2 berichtten wij over de voorgenomen jachtverhuur door de gemeente Asten op hun eigendommen in het natuurreservaat de Groote Peel. De SKF stelde toen de Astense gemeenteraad voor de jacht niet meer te verhuren, omdat het:

- een overwinteringsplaats voor 1500 tot 2000 taigarietganzen is;

- broed- en foeragegebied is van tientallen vogelsoorten (houtsnip, watersnip), die nooit en te nimmer schade veroorzaken;

- in oktober en november een pleisterplaats is voor kraanvogels.

De gemeente Asten heeft besloten de jacht de komende zes jaar toch te verhuren. Dit om de inkomsten van de jachtpacht niet te missen. Hetgeen wij betreuren.

Ondanks de verpachting van de jacht is de gemeente Asten de SKF in grote lijnen tegemoet gekomen in haar bezwaren. Veel diersoorten zijn van bejaging uitgesloten. Dit betreft ganzen, snippen, hermelijn, buning, wezel, alle eendesoorten behalve wilde eend, vlaamse gaai en wild zwijn. De ganzenjacht in het natuurterrein is daarmee voorbij. Ook de eenden hebben het beter, maar doordat de wilde eend mag worden bejaagd, zijn de vennen en plassen in het reservaat niet jachtvrij, waardoor de rust voor de vogels niet is gegarandeerd en de loodvervuiling van het ondiepe water doorgaat. Een andere opvallende bepaling is, dat niet geschoten mag worden in de maanden oktober en november, wanneer de kraanvogels pleisteren, en in de broedtijd van 15 maart tot 15 juli.

De jagers waren niet zo gelukkig met het uitkleden van hun jachtrechten. Slechts schoorvoetend tekenden zij het kontrakt, want voor de echte plezierjager is het leuke er zonder ganzen en snippen wel van af.

Hoewel ons doel, een jachtvrije Peel, niet geheel is bereikt is het resultaat toch een stap op de goede weg en mogelijk volgt de gemeente Asten over zes jaar de gemeente Steenwijk. Asten probeerde de kool en de geit binnen te halen, jammer, maar toch onze complimenten.

GvW

Wit met hart

Jagers menen vossen te zien waar pollen en tafellakens zijn

Rob Musters

„Als jagers zich alleen en onbespied wanen, laten zij aangeschoten dieren vaak urenlang liggen tot de jacht beëindigd is. Klachten daarover bij de politie hebben zelden of nooit resultaat. Eén incidentele klacht van jagers blijkt echter al voldoende te zijn om het hele politie-apparaat in het geweer te brengen.“

Aan het woord is Rita Stockmann, met Heinz Stockmann SKF'ers van het eerste uur.

Een geschoten vos

„Kortgeleden gebeurde het volgende in de buurt van ons huis: Heinz, een jongen die bij ons was en ik waren op een druilerige zaterdagmiddag in de tuin aan het werk. Rondom ons huis zijn diverse jachtgebieden. Plotseling hoorden we gewerschoten. We zagen een fladderende buizerd die aangeschoten leek. Met een kijker ontdekten we de ware toedracht. Een vos schoot van links en rechts over het veld. In de verte stond een grote groep jagers die het blijkbaar op de vos gemunt had. Om de vos de mogelijkheid te bieden een goed heenkomen te vinden liep de jongen het veld in om tussen de jagers en de vos te komen. Op dat moment ontstond het idee om de jagers in de luren te leggen. Ze zouden moeten denken dat wij de (aangeschoten) vos meenamen.

Heinz rende terug naar het huis om iets te zoeken dat voor een vos door kon gaan. Uiteindelijk vond hij een rond bruin tafellaken, dat hij tot een worst oprolde en onder zijn jack verstopte. De jongen en ik waren inmiddels het veld ingelopen. Met onze rug naar de jagers tilden we „iets“ op en liepen we naar ons huis. Dat bleek voldoende om de jagers te overtuigen: in de verte kwam een auto met grote snelheid over het zandpad aanstuiwen. We renden naar huis en gooiden de graspol naar binnen. Toen we weer buiten kwamen was de auto gearriveerd (na dwars door de jonge gerstaanplant gereden te zijn).

Een van de mannen die uitstapten trad naar voren en riep op dreigende ton: „hier met die vos! hier met onze jachtbuit!“

Naar zijn zeggen was hij de jachttopzichter van Quadenoord. Toen wij hem vroegen zich te legitimeren haalde hij eerst zijn rijbewijs (??) en, na lang zoeken, een bankpasje tevoorschijn. Niet echt zaken waarmee hij ons overtuigde. We zeiden hem dat we niet met hem wilden spreken en hij maar naar de politie moest gaan.

De politie op het dak

Tot onze grote verbazing stonden een half uur later inderdaad twee politie-

agenten aan de deur. We vertelden dat we geen vos hadden, maar dat we wel een aangeschoten buizerd gezien hadden. Na wat heen en weer gepraat keerden zij met een „hier hoort u meer van“ onverrichterzake bureauwaarts.

Vroeg in de avond werden we gebeld door het politiebureau. Heinz werd gesommeerd naar het bureau te komen. Blijkbaar hadden de jagers gezegd dat hij met de „vos“ weggelopen was. We raadpleegden eerst onze advocaat om na te gaan wat de gevolgen van een en ander zou kunnen zijn. Op het bureau aangekomen probeerden de drie aanwezige agenten Heinz ervan te overtuigen dat de „vos“ van de jagers was en onrechtmatig in zijn bezit was. Zij hadden inmiddels de officier van justitie (!) ingeschakeld (in verband met politie is. Bovendien zijn er maar heel weinig agenten voldoende op de hoogte van de jachtwet. Dat zou echter reden te meer moeten zijn om te luisteren naar mensen die vaak in het veld zijn, zoals

Jagers zien in elke vos een vijand. (Foto Arnoud van de Berg)

mogelijke huiszoeking). Ze dreigden met inbeslagneming van onze kleren om die te laten onderzoeken op vossensporen. Zover zouden ze dus eventueel gaan.

Uiteindelijk heeft Heinz de ware toedracht verteld. Tenslotte kon Heinz vertrekken, mede ook door de tegenstrijdigheden in de verklaringen van de jagers (ze wisten niet wat ze gezien hadden).

Wel voor jagers, niet voor ons

Opmerkelijk bij dit voorval is de grote ijver die de politie aan de dag legde. Algemener gesproken moet ik vaststellen dat die ijver hoofdzakelijk optreedt bij vermeend jagersongerief. Zeer gegronde klachten van ons over wanpraktijken en overtredingen van jagers vinden zelden zo'n gewillig politie-oor.

Nu weet ik wel dat de politie het druk heeft en dat de overtredingen gebeuren op afgelegen plaatsen waar weinig

SKF'ers, die ontelbare malen misstanden bij jagers konstateren. Met name bij drijfjachten wordt bijvoorbeeld het in 1977 aan de jachtwet toegevoegde artikel 19, lid 2 veelvuldig verkracht. Daarin staat dat: „degene die de jacht uitoefent het wild tegen onnodig lijden als gevolg van de jacht dient te beschermen.“ Jagers willen echter het veld tijdens de drijfjacht niet verstoren. Ook hebben ze vaak lokvogels uit staan. Daarom gaan ze niet naar aangeschoten dieren toe en laten ze hen kreperen tot de jacht ten einde is. Pas op dat moment (of als iemand anders toekijkt) gaan ze de gewonde dieren ophalen (lees: doden).

De keuze van de politie voor de zijde van de jagers is vaak schrijnend. Bovengenoemd voorval was daar een typisch voorbeeld van.

Gisteren hebben jagers hier in de buurt toch een vos geschoten, helaas, maar de „onze“ was ontkomen.